

jelige: abd333

Nepálból Nógrádba

A buddhizmus globalizációjának vizsgálata Buddha szobrok életútján
keresztül

2025.01.07.

Tartalom

Absztrakt.....	3
Bevezető.....	4
A téma aktualitása, relevanciája.....	5
Elmélet.....	6
Módszertan	11
Buddhizmusok – amik körülveszik a szobrokat.....	16
A szobrok autenticitásának változása életútjuk során.....	20
Szobrok szerepei életútjuk során – szobrok mint szereplők	25
Összefoglalás	32
Irodalom	36

Absztrakt

Kutatásunkban Buddha szobrok életútját vizsgáljuk nepáli és magyarországi terepen. Terepmunkánkat 2024 februárjában kezdtük el: a szobrok életútját keletkezésük helyszínétől, a katmandu-völgyi Patantól kezdve követtük végig a magyarországi Gyémánt Út Buddhista Közösség becskei központjába érkezésükig. Fő kérdésünk az volt, hogy milyen jelentéseket hordoz egy Buddha szobor életútja során, milyen szerepekben vesz részt az életútját övező társadalmi interakciókban és a szerepei megkonstruálásához pedig milyen viselkedési mintákkal járulnak a terep további szereplői. A fő kérdésünkre válaszunk az, hogy a szobrok állandóan változó szerepeket töltenek be és jelentéseket vesznek fel, mivel mindig az adott szereplők közötti interakcióban határozódnak meg, a különböző szerepek mégis kapcsolódnak egymáshoz. Az újabb szerepek és értelmezések nem dekonstruálják vagy dekontextualizálják a szobrokat, hanem újraértelmezik azokat, az egyéni és a közös értelmezést szintetizálják. Ezekben az interakciókban a szobron kívüli többi szereplő is változó módon viszonyul a szobrokhoz, de attól, hogy mindenki egy interakció tagja, mégis van egy közös alap. Vizsgálatunk a vallási materialitásból kiindulva a globális buddhizmus elméleti keretébe illeszkedik. A terepmunkánkat több színterű és relációs etnográfia módszertanát alkalmazva, a szobrok társadalmi és kulturális viszonyainak vizsgálatát tárgyéletrajz-írással végeztük. Munkánk során összeállítottunk egy olyan tudományos eszköztárat, amellyel antropológiai szempontból kutathatóvá vált számunkra a globális buddhizmus. Ennek segítségével pedig azt állapítottuk meg a globális buddhizmusról, hogy az általunk megismert szeletének tagjai nem vallásos nézeteikben értenek egyet maradéktalanul, hanem az kapcsolja őket a buddhizmus halmazán belül szorosan egymáshoz, hogy elismerik ugyanazon tárgytípust (a patani Buddha szobrokat) a vallásos nézeteik autentikus és ezáltal szakrális (nem kizárólagos) reprezentációjaként.

Bevezető

Kutatásunkban Buddha szobrok életútját vizsgáljuk nepáli és magyarországi terepeken. Terepmunkánkat 2024 februárjában kezdtük el: a szobrok életútját keletkezésük helyszínétől, a katmandu-völgyi Patantól kezdve követtük végig a magyarországi Gyémánt Út Buddhista Közösség becskei központjába érkezésükig¹. Az általunk követett szobrok életútjuk két fő állomása között számos eltérő szintéren fordulnak meg: Nepálban egy nevári mester műhelyében, egy szoborkereskedő boltjában, a régészeti minisztériumban, a szobrokat megvásárló magyar szoborbeszerző hotelszobájában, majd bőrröndjében, utazásának repülőterein, Magyarországra érve a Gyémánt Út becskei központjának közös tereiben, a közösség tagjainak otthonaiban és olykor a budapesti Gyémánt Út központban vagy magyarországi vándorkiállításokon.

A tárgyéletrajz módszerével,² a szobrok útját követve és dokumentálva azt vizsgáltuk, hogy a szobrok mozgásuk különböző állomásain milyen jelentésekkel és szerepekben vesznek részt az őket érintő társadalmi interakciókban, valamint azt, hogy a szobrok és a körülöttük megjelenő egyéb társadalmi szereplők (a nevári mesteremberek, a nevári szoborkereskedők, a becskei szoborbeszerző, végül pedig a becskei közösség) között milyen viszonyrendszert ismerhetünk meg antropológiai megközelítéssel. Azért állt ez a két szempont a vizsgálatunk fókuszában, mert így tudhattuk meg azt, hogy mitől lehet egy szobor Buddha szobor és megfelelő tárgy ahhoz, hogy ezt az életutat járhassa be és ezáltal vallási tárggyá váljon.

Fő kérdésünk tehát az volt, hogy milyen jelentéseket hordoz egy Buddha szobor életútja során, milyen szerepekben vesz részt az életútját övező társadalmi interakciókban és a szerepei megkonstruálásához pedig milyen viselkedési mintákkal járulnak a terep további szereplői.

A nevári szoborkészítők történeti és mai központja Patan város,³ amely Katmanduval összeér. A kézműves mestereknek saját, a védikus időkig visszanyúló kasztja a Shakya kaszt⁴ – terepmunkánk során mi is Shakya mestereket és szoborkereskedőket ismertünk meg. Egyrészt, a szoborkészítés mestersége leggyakrabban apáról fiúra öröklődik, így a mester számára a mestersége családi hagyomány. Másrészt, a szobrok szerzetesek, lámák és mesterek elmondása alapján a buddhizmus legfőbb gyakorlatának, a meditációnak eszközei és istenségek reprezentációi. Ezért a szoborkészítés és -kereskedés nagyon erős motivációja a neváriak elmondása szerint a nevári kulturális önkifejezés és a nevári buddhizmus éltetése. Valamint

---

¹ Képmelléklet: 1–3. kép.

² Bővebben a tárgyéletrajzi kutatásokról és típusairól: Gosden–Marshall 1999.

³ Furger–Shakya 2017: 13.

⁴ Furger–Shakya 2017: 152.

nyilván a megélhetés egy formája is a szobrokkal való foglalkozás, amely tény például akkor láttatta magát, amikor terepmunkánk során az egyik mester nem szerette volna megmutatni a Buddha ábrázolások arányairól szóló könyveit, hiszen ha felfedi őket, rontaná a saját esélyeit a szoborkészítés versenyében. A szobor mint tárgy tehát a neváriak számára egy mester kasztbeli és családi hagyományának és szakértelmének bizonyítéka, a buddhizmus legfőbb céljának eléréséhez, a megvilágosodáshoz fontos eszköz, istenség, ezek miatt rituális tárgy, továbbá a nevári kultúra jelképe és hordozója, ezzel együtt a kulturális önkifejezés cselekvője, és a megélhetés biztosítója is.

A globalizáció egyik legfőbb hatása a szoborkészítésre és -eladásra a szobrok minőségbeli osztályainak bővülése egy kevesebb szakértelmet és munkát igénylő, turisztikai igényeket kiszolgáló, piaci célra gyártott szobor kategóriájával. Nepál a 20. század közepén nyílt meg a világ számára, azelőtt kolostori és buddhista gyakorlóik minőségben készültek szobrok. A nyitás után mindkét minőség piaca kibővült nemzetközi megrendelésekkel, ebbe tartozik a Gyémánt Út igénye is, valamint létrejött a szuvenírbuddha.⁵ A Buddha szobrok tehát az „autentikus buddhisták” és a turisták megkülönböztetői is.

Dolgozatunkban először ismertetjük a kutatás relevanciáját, valamint elméleti és módszertani megközelítéseinket. Ezt követően, az elemzés részeként elsőként végighaladunk a szobrok életútján úgy, hogy az autenticitás fogalma köré rendezzük a tereptapasztalatainkat. Értelmezésünk szerint a Buddha szobroknak az életútjuk minden állomásán olyan szerepben kell megjeleníteniük, amely megtestesíti az adott állomás társadalmi szereplőinek az autenticitásképzetét, emiatt járhatják be ezt a bizonyos életutat. Az életút után azt vesszük szemügyre, hogy a szobrok, az őket körülvevő társadalmi interakciókban, milyen különböző szerepekben vesznek részt. A szerepek a valóságban szorosan összetartoznak, de az értelmezés és a szemléltetés érdekében határozottabban különválasztjuk őket. Az elemzés végén összefoglaljuk eredményeinket és levonjuk a következtetéseinket.

A téma aktualitása, relevanciája

A „Buddha szobor” mint tárgytípus a globalizáció nyugati „buddhista esztétikájának” megjelenése óta egy mindennapi spirituális szimbólummá vált, lakberendezési tárgy és fogyasztási árucikk, amely világszerte megvásárolható lakberendezési üzletekben és szuvenírárusoknál.⁶ Az általunk vizsgált Buddha szobrok eredetüket és felhasználásukat

---

⁵ A globalizáció szobrokkal kapcsolatos hatásáról bővebben: Furger–Shakya 2017: 150–175.

⁶ Képmelléklet: 4. kép.

tekintve nem ebbe a kategóriába esnek, de ugyanúgy a globalizáció termékei. A Gyémánt Út Buddhista Közösség szobrai gondosan válogatott, kizárólag Patanban működő nevári mesteremberektől vásárolt darabok: emiatt lehetnek alkalmasak a Gyémánt Út belső használatának legfontosabb szakrális tárgyaként és a vallásgyakorlás egyetlen hiteles szobortípusaként funkcionálni. Annak ellenére azonban, hogy a Gyémánt Út egyértelműen elutasítja a „szuvenírbuddhát”, az általuk hitelesnek tartott szobrok esetében is megfigyeltük a szobrot mint lakberendezési tárgyként és árucikként való fogyasztás globális tendenciáját. Egyetértünk Bruno Latourral abban, hogy a különböző, egymás mellett folytonosan létező lokalitások teremtik meg mindazt, ami a globálist jelenti,⁷ ezért a lokalitásokon, esetünkben a Buddha szobrok életútjának állomásain való kutatáson keresztül lehetséges megállapításokat tennünk a buddhizmus globalizációjáról.

Bár a Gyémánt Út Buddhista Közösség teljes, nemzetközi létszámáról nincsenek pontos számadatok, az biztosan állítható, hogy a jelenleg világszerte több, mint hétszáz központot számláló egyház az egyik, ha nem a legnagyobb világi buddhista szervezet.⁸ Azonban hiába a globális jelenlét, az egyház tudományos szempontú megismerésére egyelőre kevesen vállalkoztak. A legmélyrehatóbban Bee Scherer végzett a Gyémánt Útról kutatásokat, melyek témái más aspektusait tárják fel az egyház életének,⁹ a Buddha szobrok életútja és az életútjuk követésén keresztül feltárható társadalmi viszonyok vizsgálatát mi végezzük el először. Ezzel egy új perspektíván keresztül kerülhetünk közelebb a buddhizmus globalizációjának, a buddhizmus magyarországi megélésének, valamint a magyarországi buddhisták és a patani neváriak közötti kölcsönhatások megismeréséhez.

Elmélet

A globalizációt nem egy teljesen új jelenségként értelmezzük, hanem ahhoz a kutatói hagyományhoz kapcsolódunk, amely alapján a globalizációt okozó tevékenység, a kulturális javak átadás-átvétele a múltban is létezett, viszont az utóbbi, nagyjából négy évtizedben a mobilitás és a kommunikáció új, olcsó és gyors módjainak következtében a kulturális javak áramlásának intenzitása nagy mértékben megugrott.¹⁰ Továbbá, a globalizáció nem homogenizálja a lokális kultúrákat, hanem a lokalitások a globalizálódó javakat a saját

---

⁷ Latour 2005: 191.

⁸ A Gyémánt Út saját honlapja alapján: <https://www.buddhizmusma.hu/a-gyemant-ut-buddhizmus> Megtekintés ideje: 2024.11.18. Scherer 2009: 28.

⁹ Korábbi publikációi Burkhard Scherer néven jelentek meg. Scherer 2009., 2011.

¹⁰ Rocha 2012: 291–292.

kulturális rendszerükben újraértelmezik és döntések hozatala során elfogadják, elutasítják vagy egyéb módon felhasználják.¹¹ Arjun Appadurai Gilles Deleuze és Felix Guattari rizóma-elméletének¹² segítségével úgy értelmezi a globalizáció működését, mint a kultúra áramlását olyan szereplők között, akik viszonya egy decentralizált hálózatba rendeződik.¹³ A globalizáció vallásaival is foglalkozó kutatók közül többek között Cristina Rocha fogalmazta meg azt, hogy az utóbbi négy évtizedben a „globális buddhizmus” korszakát éljük, amelynek oka a mobilitás mértékének növekedése.¹⁴ Szintén Appadurai volt az, aki egy kötet keretében együttműködést teremtett a társadalomtudományos tárgykutatás azon új kutatói nézőpontjának kidolgozásában, amely a tárgyakat mint ágens társadalmi szereplőket értelmezi. Az ágenciával rendelkező kiterjesztése a materialításra a tárgyak által képviselt kulturális javak áramlásának komplex megértéséhez vezet.¹⁵

Azért kapcsolódunk a globalizáció és a tárgyelmélet ezen két értelmezési köréhez, mert antropológiai megközelítésünk folytán a tereptapasztalatainkból indulunk ki, amikor értelmezési kategóriákat választunk. A tereptapasztalataink pedig egyrészt azt mutatják, hogy a buddhizmus, kifejezetten a Buddha szobrokhoz kapcsolódó, kulturális javainak globális áramlása egy homogén buddhizmus vagy Buddha szobrokkal való viszony megteremtése helyett számtalanféle lokális és egyéni buddhizmus létrejöttéhez vezet. Ezek között ugyan vannak olyan színterek, amelyeket több átadás jellemez, mint átvétel, vagy fordítva, viszont olyan nincs, amelyen csak az egyik irányú tevékenység zajlik. Kölcsönhatást minden esetben felfedeztünk, így nincs centruma a kulturális javak áramlásának. Másrészt, a buddhizmus általunk kutatott aspektusa, a Buddha szobrok, a terepünkön megismert társadalmi szereplők szerint interakciókba lépnek velük, melyek során a szobrok a helyzethez igazodó ágenciával bírnak.

A buddhizmus globalizációjának kutatása vallástudományi megközelítésben olyan eredményekkel gyarapította a téma megértését, amelyek a buddhizmus mint fogalom átfogó meghatározásához, a modernitáson belüli lehetséges értelmezési kereteinek kialakításához járulnak hozzá.¹⁶ Ezt a vallástudományi megközelítést azzal egészíti ki a mi antropológiai megközelítésünk, hogy egy átfogó értelmezés helyett, egy egyedi példán keresztül alkotunk

---

¹¹Rocha 2012: 292–293.

¹² Deleuze–Guattari 1987.

¹³ Rocha 2012: 293., lásd bővebben: Appadurai 1996.

¹⁴ Rocha 2012: 296–297.

¹⁵ Appadurai 1986.

¹⁶ lásd például: Catanese 2020., McMahan 2012.

meg egy lehetséges értelmezési keretet. További vallástudományi és antropológiai munkákban a kutatók egy bizonyos térség vallási szövegeiből és egyéb formálisnak tekintett forrásaiból indulnak ki és ehhez viszonyítják a buddhizmus társadalmi gyakorlatát; azt hasonlítják össze, hogy milyen a tételes elképzelés és hogyan valósul meg.¹⁷ Mi nem határozzuk meg a kutatásunkban egy minden esetben a formalitást képviselő halmazt, mert a tereptapasztalataink alapján szituációfüggő és nézőpont kérdése, hogy épp ki vagy mi birtokolja a formalitás jogát, ez a szobrok életútjának különböző állomásain és különböző szereplői között változik. Továbbá, az általunk vizsgált közösségek a buddhizmust egy nem-dogmatikus vallásnak tartják, hanem mester-tanítvány viszonyban hagyományozódónak, amelyben a mesterek bár alapvetően ugyanarra az ismerethalmazra alapoznak, tanításaikban egyénileg szelektálnak a továbbadni kívánt tanok között, valamint azokat egyéni értelmezésük és tapasztalatuk szűrőjén keresztül adják tovább. A mi, társadalmi interakciókból kiinduló értelmezésünkben tehát annyiféle formális buddhizmus létezik, ahány mester-tanítvány viszony. A megközelítésünk tehát azzal nyújt új tudományos eredményeket a buddhizmus globalizációjának kutatásában, hogy a statikus formális-informális vallásosság viszony mellé helyezzük a buddhizmus dinamikusan és nem minden esetben ebben az oppozícióban való megnyilvánulásának egy példáját.

Az általunk kutatott Buddha szobrok életútjának egy főszereplőjét, a patani neváriaikat mint kulturálisan, etnikusan meghatározott csoportot holisztikusan¹⁸ és résztémákon keresztül¹⁹ is kutatták már. Ezen túl, amikor saját csoportjukból kifelé teremtett kapcsolataik is megjelennek a kutatók számára, az általában kézműves, főleg szoborkészítő mesterségük kapcsán történik és ilyenkor mint tárgyakat kibocsátó kulturális tömbként szerepelnek és főleg technikai tudásuk kerül előtérbe.²⁰ A kutatásunkban a patani neváriaik csoportját nem kutatjuk holisztikusan, valamint nem választunk egy, a csoportjukat illető releváns kutatási résztémát, hanem azokban a társadalmi interakcióikban vizsgáljuk őket, amelyek az általunk vizsgált Buddha szobrokon keresztül érhetőek el. Ennek következtében abba tudunk betekintést nyújtani, hogy a kulturális javak átadásában és átvételében milyen kölcsönhatásoknak résztvevői és milyen, a technikai tudásukon kívüli egyéb ismereteik érvényesülnek a Buddha szobrok körül alakuló interakciókban.

---

¹⁷ lásd például: Catanese 2020., Singh 2021.

¹⁸ lásd például: Singh Nepali 1965.

¹⁹ lásd például: Toffin 2015., Furger–Shakya 2017.

²⁰ lásd például: Furger–Shakya 2017.

A Gyémánt Út egyházzal szőló eddigi kutatások, hasonlóan a neváriakról szólókhoz, a csoport belső működésére fókuszálnak, ezen belül is az egyház általánosabb szintű jellegzetességeiről számolnak be.²¹ Az egyház magyarországi központjaiban végzett kutatásokról nem tudunk, így megismerésükkel egy új kutatási területet emelünk be a tudományos érdeklődés körébe. Farkas Judit egy másik vallási közösségben, a magyarországi Krisna-hívők között végzett kutatásában alkalmazza a vallás interpretációjának megértéséhez a közösség vallási tárgy és autenticitás fogalmainak feltárását, így elemzési szempontból leginkább Farkas tanulmányához kapcsolódunk korábbi hazai kutatások terén.²²

A buddhizmus materiális aspektusának kutatása legfőképp az ikonográfiai és ikonometriai elemzésekre²³ és a buddhista tárgyi kultúrából a világpiacra, tömeggyártással termelt, árucikkésítés folyamán létrehozott tárgytípusokra fókuszál.²⁴ A Buddha szobrok ágens társadalmi szereplőkként, antropológiai megközelítéssel korábban nem kerültek középpontba, a tárgyak társadalmi életének tárgyéletrajzi módszerrel való kutatásában pedig Buddha szobrok életrajza nem született még.

Dolgozatunkban az általunk vizsgált Buddha szobrokat a kutatás eddigi eredményei alapján elemezzük, az egyéni és közös viselkedési normák együttesének megértésre törekszünk. Terepmunkánk tapasztalataira építve mutatjuk be, hogy a tárgyak (a Buddha szobor) és az emberek (esetünkben a Buddha szobrokkal interakcióba lépők) kölcsönhatása milyen következményekkel jár, különböző kontextusokban életútjuk során miként értelmeződnek újra és hogyan töltenek be újabb és újabb szerepeket. Mivel egy tárgy életének állomásait nem csak a létrehozásának, a használatának és a megsemmisülésének állomásaival mérhetjük, hanem azzal is, hogy életútja során milyen funkciója kerül előtérbe,²⁵ ezért fontos tisztáznunk, hogy a tárgyhöz fűződő képzetek és az ebből adódó szerepek miként valósulnak meg. Azért, hogy ezt megértsük, a szobrokat a vallási materialitás elméleti rendszerében vizsgáljuk, mivel az autenticitásukat és funkciókból adódó szerepeiket a vallási kontextusból kapják.

Egy vallás materialistának kutatása azt foglalja magában, hogy az emberek egymással és a materialitás egyéb elemeivel folytatott interakcióikban hogyan konstruálják meg a vallást,²⁶ valamint, hogy megismerjük, „[...] az anyagi formát öltő dolgok milyen szerepet játszanak az

---

²¹ Scherer 2009., 2011.

²² Farkas 2014.

²³ lásd például: Beer 2003., Cüppers–Pagel–van der Kuijp 2012., Lama 1992., Lo Bue 1990., Zheng 2023.

²⁴ Mitchell 2012.

²⁵ Tomán 1995: 675.

²⁶ vö. Morgan 2016., Hutchings–McKenzie 2017: 4–6.

immateriális világok megjelenítésében, érzékelhetővé és észlelhetővé tételében”.²⁷ Egy tárgy, esetünkben a Buddha szobor, pedig attól tekinthető a vallási materialitás részének, ezen belül egy vallási tárgynak, hogy az adott vallási közösség tagjai úgy gondolják, hogy a tárgy részt vesz a vallást megkonstruáló interakciókban – ezért tekintjük kutatásunkban a Buddha szobrokat ágenciával rendelkező társadalmi szereplőknek. A dolgozatunkban azt mutatjuk be, hogy milyen interakciókban és hogyan válhat egy szobor vallási tárggyá, amely eredményeink alapján egy bizonyos életút következtében történhet meg, az ilyen életutakon belül pedig a szobrok legfontosabb tulajdonságaként az autentikusságukat véltük felfedezni.

A Gyémánt Út gyakorlatában, a legtöbb buddhista közösséghez hasonlóan,²⁸ a materialitás meghaladása úgy jelenik meg, mint a vallásgyakorlás célja, e cél eléréséhez mégis – többek között – Buddha szobrokat használnak. Sőt, még olyanok számára is fontos a Buddha szobrok jelenléte, akik nem használják meditáció közben. Vagyis, a materiális kultúra jelentős szereppel bír a materialitás meghaladásában. Azt tehát, hogy miért van szükség mégis a vallásgyakorláshoz a szobrokra, vagyis a vallás anyagi formában való megnyilatkozására, akkor tudjuk feltárni, ha szobrok nem-csak-reprezentációs jellegét megértjük. Zrinyifalvi Gábor művészetelméleti megközelítésében hangsúlyozza, hogy az, hogy a szobor bizonyos szempontból rokonok a hétköznapi tárgyakkal, csak a látszat, ugyanis azáltal, hogy a szobor képjellegben mutatkozik meg, tehát a vizuális irányába mutat, el akar térni a hétköznapi tárgyak használatától.²⁹ Az általunk követett szobrok megalkotói, a nevári mesteremberek nemcsak esztétikailag értékes tárgyakat hoznak létre, hanem evilági testet adnak istenségeknek.³⁰

A szobrok és az általuk ábrázolt istenségek között tehát elválaszthatatlan, mondhatni esszenciális kapcsolat van: bizonyos esetekben az ábrázolt istenséggel egylényegűnek tekinthetőek. Mi is megfigyelhettük, hogy egyes tibeti szerzetesek úgy viselkedtek,³¹ mintha a Buddha szobor által megformált istenség lenne jelen, amikor nepáli terepünkön tibeti kolostorokban jártunk. A Gyémánt Út tagjai között viszont az, hogy a Buddha szobrok mennyiben csak képmásai és mennyiben egylényegűek az ábrázolt Buddha formával tapasztalatunk szerint személyenként eltérő. Vannak, akik semmiféle lényegi kapcsolatot nem éreznek, ebből adódik részben, hogy szobraik sincsenek. Egyik becskei interjúalanyunk akkor érzi a szobrok transzcendens lényét, amikor kifejezetten az általa ábrázolt istenséghez szeretne

---

²⁷ Berta 2008: 49–50 in Farkas 2014: 221.

²⁸ Miller 2005: 1.

²⁹ Zrinyifalvi 2007 in Wilhelm 2016: 67.

³⁰ Tythacott–Bellini 2020.

³¹ Rinpocsék visszamlékezésében olvashatunk erről további történeteket, egy példa: [EPISODE ONE: Leaving Home | Mugwort-born](#) Megtekintés ideje: 2024.11.18.

szólni – ilyenkor a szobor egylényegűvé válik, „megelenevenedik”. Ha azt vizualizálja, hogy egy adott formához „imádkozik”, az ő mantrája, vagy a hozzá szóló dal jut eszébe, akkor automatikusan a szobor felé fordul, mert úgy érzi, hogy így éri el azt a Buddha formát. A mindennapokban viszont mégsem érzi a szobában ülve, hogy ő egy Buddha társaságában van. Több becskei interjúalanyunk is kiemelte, hogy azokban a szobákban, amikben a szobrok találhatóak, megváltozik a viselkedésük, „tisztátalannak” gondolt tevékenységet nem folytatnak, viszont ez a tudatosság mégsem egyezik meg azzal a viselkedéssel, amit akkor tennének, ha egy „valódi” Buddha ülne a szobában. Hasonló, egyénileg eltérő hozzáállást nepáli terepünkön is megfigyeltünk. Az egyik nevári kereskedő szerint a még befejezetlen, tehát *meztöltés* előtti szobor nem, míg a kész szobor már megegyezik az istenséggel.³² Az egyik nevári mester az interjú során pedig elmondta, hogy szerinte már az alakuló szobor is „buddhaszerű”, tehát anyagiságán túlival egészül ki.

A szobor és az ábrázolt közötti viszonyrendszer megismerése azért fontos, mert ez az az aspektus, ami leginkább befolyásolja a szobrokkal való viselkedést. Az, hogy ki mennyire gondolja azt, hogy „lakik valaki a szoborban”, hogy az ábrázolt Buddha megtestesül, meghatározza a szobrokkal való interakciót. A szobrok és az ábrázolt istenség közötti azonosságtudat érvényesítő jellegű, a transzcendenssel való közvetlen érintkezés esélyét adja meg.

Módszertan

Első módszertani döntésünk az volt, hogy ketten, együtt végezzük a kutatást, mivel egymást kiegészítő, a Buddha szobrok kutatásában releváns szakmai kompetenciákkal és a témához eltérő személyes kötődéssel rendelkezünk. Esztétika és néprajz alapszakos végzettségünk miatt többféle nézőpontból láthatjuk a szobrokat mint tárgyakat; jelenleg pedig együtt tanulunk kulturális antropológiát, amin belül egyesítjük nézőpontjainkat. Egyikünk ötvös végzettségével a szobrok materiális „nyelvén” beszél, és amellet, hogy a terepeinken megjelenő lefordíthatatlan szanszkrit és tibeti kifejezéseket mindketten elsajátítottuk, másikunk tibeti nyelvtudással rendelkezik, vagyis képes tájékozódni a Gyémánt Út által használt buddhista szövegekben. Mindketten magas szinten beszélünk angolul, aminek segítségével problémamentesen tudunk nepáli interjúalanyainkkal kommunikálni.

A közös munkánk unikális előnye, hogy egyszerre kétféle kutatói pozíciót tudunk érvényesíteni a kutatásunkban amiatt, hogy eltérő a személyes kapcsolódásunk a terephez és a

---

³² A szobortöltésről bővebben lásd: 23–24. oldal.

kutatási témához. Egyikünk családja először a budapesti, jelenleg a becskei Gyémánt Út közösségének tagja, gyermekkorától részt vett a vallási gyakorlatokban. Nem tekint magára Gyémánt Út gyakorló buddhistaként, viszont kiterjedt kapcsolatrendszerrel rendelkezik a közösségben, valamint édesapja lassan két évtizede a magyarországi Gyémánt Út legfőbb szoborbeszerzője. Másikunk pedig a kutatásunk keretében alakította ki kapcsolatát adatközlőinkkel és a kutatási témánkkal. A kutatásunk során tehát a terephez és a témához különböző kutatói pozíciókból tudtunk közelíteni, különböző nézőpontjaink kiegészítették egymást. A kutatás minden részét közösen végeztük: együtt készültünk fel, végeztünk terepmunkát, dolgoztuk fel a gyűjtött anyagot. A közös terepmunkánk eredményességét meglátásunk szerint az biztosította, hogy jól ismerjük egymást, így az interjúk során felismertük, hogy mikor kell kisegítenünk egymást, azzal, hogy átvesszük a szót, kiegészítjük a másik gondolatát, esetleg átfogalmazva feltegyük újra a társunk kérdését. Megtapasztaltuk, hogy ha az interjúkat közösen vezetjük, vagyis nem vállal egyikünk se magára egy „domináns” kérdező szerepet, akkor a kérdező-interjúalany viszony is lazul és egy demokratikusabb, inkább baráti beszélgetés hangulatú interjúszituációt tudtunk megteremteni, ami aztán az interjúalanyainkkal való későbbi közeli kapcsolat kialakítását is megalapozta. Arra azonban mindvégig figyeltünk, hogy egyértelművé tegyünk interjúalanyaink számára, hogy mettől meddig tart az interjú és mikortól töltünk együtt munka nélküli baráti időt.

A terepmunka során felgyűjtött adatok feldolgozását, kutatásunk szövegalkotását tartjuk közös munkánk egyik legfontosabb fázisának, hiszen itt derül ki igazán az, hogy a különböző nézőpontjainkból megfigyelt jelenségeket hogyan értelmezi a másik. Ezért a szövegeket szintén közösen írjuk, célunk, hogy a szövegtest minden mondatával mindketten egyetértsünk, így ha egy-egy mondatnál egyikünk nem ért egyet, vagy másképp értelmezi az ott leírt jelenséget, addig nem haladunk tovább, amíg meg nem vitatjuk a tartalmát és nem találunk egy szintetizáló megoldást, vagy pedig meg nem győzzük a másikat. Ez a típusú munkamegosztás az írás folyamatát időben megnöveli, viszont nagyon inspirálóan és eredményezőnek tartjuk, illetve elengedhetetlennek annak érdekében, hogy valójában közös munkának tudjuk tekinteni kutatásunkat.

Kutatásunk terepeit több színtérből állítottuk össze, amit a Buddha szobrok életútjának jellege, vagyis a több színtér közötti mozgásuk tett szükségessé. A Buddha szobrok azért mozognak különböző színterek között, mert Nepálban bizonyos szoborkészítő mesterek azzal a megfontolással készítene Buddha szobrokat, hogy azokból külföldre is eladjanak darabokat; Magyarországon pedig a Gyémánt Út buddhisták csak ezeket a nepáli szobrokat tartják a vallásosságuk autentikus materiális megnyilvánulásainak. Így az általunk vizsgált Buddha

szobrok életének két fő színtere a nepáli Patan város, valamint a magyarországi Gyémánt Út egyház becskei központja. Becske a magyarországi Gyémánt Út Buddhista Közösség Elvonulási Központja, ezért számos vidéki és budapesti központból érkeznek ide gyémánt utasok különböző események vagy egyéni vallásgyakorlás érdekében. Emiatt az itt végzett terepmunka lehetőséget nyújtott arra, hogy ne csak a becskei gyémánt utas közösséget ismerjük meg, hanem az ország bármely pontjáról érkező gyakorlók nézeteit is, így egy átfogó képet kapunk a magyarországi Gyémánt Útról. A színtereken belül a szobrok mozgásának helyeit állomásoknak nevezzük, például a patani színtér egyik állomása a szobrok egy mester műhelyében, egy másik állomása egy szoborkereskedő boltjában tartózkodása, és így tovább. Miközben a Buddha szobrok életük két fő színtere között mozognak, egyéb, ideiglenes színtereken is megfordulnak: a két ország közötti szállításuk előtt a nepáli régészeti minisztériumban, szállításuk során repülőtereken. Továbbá, bár az általunk követett Buddha szobrok többsége Becskére érkezett, bizonyos szobrok úticélja Budapest volt. Kutatásunkban a régészeti minisztérium, a repülőterek és Budapest is releváns kutatási színterek, viszont a szobrok életútjának kevesebb vagy kevésbé hangsúlyos állomását foglalják magukban, mint Patan és Becske.

A globalizálódó világban végzett antropológiai terepmunka problémáira George E. Marcus több színterű etnográfiaja (multi-sited ethnography) kínál egy megoldást.³³ A több színterű etnográfiaival a globális és lokális folyamatokat és az egymásra hatásukat is láthatóvá lehet tenni azáltal, hogy egyfajta nyomonkövetéssel kimozdulunk a földrajzi szempontból konkrét, egy előre kiválasztott határokkal felruházott terepről. Bár a több színterű etnográfia feloldotta az antropológiai terepmunka bizonyos korlátoltságát, más szempontból viszont újakat hozott magával, amelyekről Matei Candea fogalmazta meg azt, hogy a több színterű etnográfia alkalmazói hamis holizmus-képzetet teremthetnek a vizsgált közösségről, mert egy színtér tapasztalatai nem egy teljes rendszert tárnak fel, hanem azt, hogy a nyomon követett kulturális/társadalmi jelenség hol, hogyan releváns³⁴ – ezen kritikát szem előtt tartva igyekeztünk a több színterű etnográfia alkalmazására.

A terep után a kutatási tárgy megkonstruálására fordítottuk figyelmünket, mely során a Matthew Desmond által megfogalmazott relációs etnográfia (relational ethnography) szemléletén keresztül tettük a vándorló Buddha szobrokat kutatásunk tárgyává.³⁵ Desmond

---

³³ Marcus 1995.

³⁴ Candea 2007., Lajos 2015.

³⁵ Desmond 2014.

tanulmányának az a megfigyelés az alapja, hogy bár minden antropológiai kutatás egyik első lépése a kutatás tárgyának meghatározása, a legtöbbször mégsem fordít a kutató (elég) figyelmet arra, hogy hogyan konstruálja meg a tárgyat, hanem alapvetőnek vesz már lehatárolt, általános kategóriákat (category of common thought) mint kutatható tárgyakat. Ebből az a probléma származhat, hogy nem a valóság vizsgálni kívánt szeletéből indul ki a kutatás, hanem abból, hogy a kutató milyen kategóriát, hogyan vél belelátni a valóságba. Annak érdekében tehát, hogy egyrészt, ne a kutató reflektálatlanul előfeltételezett kategóriái legyenek a kiinduló pontjai egy kutatásnak, másrészt, ne vágjuk el ezen kategóriák mentén a valóság összefüggésekből álló (interconnected) jellegét, inkább a társadalom szereplőinek kölcsönhatásokkal és egymásrautaltsággal összeszőtt hálóját kell megismerni.

A terep és a kutatás tárgyának megkonstruálása során, Marcus, Candea és Desmond megállapításait tekintetbe véve arra jutottunk, hogy a kutatás tárgyát a Buddha szobrok képezik, a terepét pedig a szobrok hatóköre, az életútjuk által meghatározott állomások különböző szinterei. Úgy képzeljük el a szobrokat, mintha életútjuk épp aktuális állomásain ablakok lennének a társadalomra: ahol megjelennek, ott „kitekintünk belőlük”, amely nézőpont megmutatja a terep határait és a terep szereplőinek viszonyrendszerét, az „ablakokat”, vagyis a szobrok életútjának állomásait; a terepünk szintereit pedig a köztük lévő társadalmi kapcsolatok kötik össze.³⁶

A szobrok életútját tárgyéletrajzi keretbe foglalva tartjuk megragadhatónak. A tárgyéletrajzot mint antropológiai módszert Igor Kopytoff fogalmazta meg.³⁷ Kopytoff megfigyelése az, hogy a tárgyak nem egy, statikus jelentéssel bírnak, hanem időben változnak és térben mozognak, és ezzel együtt az is állandóan változik, ahogyan az emberek észlelik őket és ahogyan vélekednek róluk.³⁸ Kopytoff a tárgyak mozgását és azzal párhuzamosan alakuló jelentésükett és társadalmi kapcsolataikat életrajzi keretbe illesztve tartja értelmezhetőnek, ezáltal nem kell lemondani a tárgyak komplex változékonyságának kutatásáról.³⁹ Megfigyelésének kontextusa az 1980–90-es évek anyagi kultúra kutatásában kibontakozó új, először Arjun Appadurai által tudatosan összefogott nézőpont: a kutatók a tárgyakat mint ágenciával rendelkező társadalmi szereplőket kezdték el vizsgálni.⁴⁰ E szemlélet alapján az emberek különböző kulturális és társadalmi kontextusokban különböző értékeket és

---

³⁶ Candea szerint a konkrét fizikai hely, a komplexitásra véletlenszerűen nyitott ablak. Vö.Candea 2007: 179.

³⁷ Kopytoff 2013.

³⁸ Sonnenleitner 2024: 361.

³⁹ A tárgyéletrajz kritikájáról: Sonnenleitner 2024: 361–362.

⁴⁰ Appadurai 2013.

jelentéseket társítanak tárgyakhoz, és fordítva: a tárgyak is különböző értékeket és jelentéseket társítanak társadalmi és kulturális viszonyokhoz.

Arjun Appadurai egyik kulcsfogalma a tárgykutatás és a tárgyéletrajzi kutatás kapcsán a módszertani fetisizmus (methodological fetishism)⁴¹, amely Berta Péter magyarázatában „(...) egy olyan kutatói gyakorlat, amely a dolgok és a nekik tulajdonított ágencia jelentőségének elismerését és tudatos előtérbe helyezését foglalja magában”.⁴² Appadurai továbbá úgy fogalmazza meg azt, hogy hogyan kezelheti egy kutató a tárgyakat mint ágenciával rendelkező társadalmi aktorokat, hogy elmélet és módszertan viszonyában tesz különbséget az emberek és a dolgok között: „elméleti szempontból az emberek ruházzák fel a dolgokat szignifikanciával, módszertani nézetből pedig a mozgásban lévő dolog világítja meg az [tárgyak] emberi és társadalmi kontextusát.”⁴³ Esetünkben a dolgok, a Buddha szobrok, nemcsak egyféle ágenciával rendelkeznek, hanem különböző kontextusok és értékrendszerek között migrálnak, amely útjuk minden állomása megmutat valamit a mozgásuk globális és lokális következményeiből. A tárgyak jelentése tehát az életrajzukba foglalódik, az életrajzukat pedig emberi kapcsolatok alkotják meg, és mivel a tárgyak ágens aktorok, nemcsak őket alkotják meg, hanem ők is megalkotnak identitásokat, társadalmi kapcsolatok és kulturális elemeket.⁴⁴

A Buddha szobrok tárgyéletrajzzal való megközelítésében találtuk meg a terep résztvevőinek és a kutató nézőpontjának egyesíthetőségét. Ugyanis a tárgyéletrajzi szemléletmód kutatásunkban való alkalmazhatóságát nemcsak az igazolja, hogy számunkra, mint kutatóknak így válik befogadhatóvá és körülhatárolhatóvá a valóság megismerni kívánt szelete és a tárgyak és személyek közötti viszony, hanem az is, hogy a terepünk szereplői közül a Gyémánt Út tagjainak számára alapvető fontossággal bír a Buddha szobrok életrajza. Mindenképpen az autentikus munkát végzőnek vélt nevári mesterek kezei közül kell a szobroknak kikerülnie, a mester kezeiből a Gyémánt Út tagjainak bizalmával felruházott szoborbeszerzőhöz kell eljutnia, közvetlenül vagy egy szoborkereskedő közvetítésével, majd pedig meg kell érkeznie Magyarországra. Vagyis, maga a Buddha szobor meghatározott életútja szükséges ahhoz, hogy bekerülhessen a Gyémánt Út tagjainak körébe, ami pedig

---

⁴¹ Azt, amit Appadurai módszertani fetisizmusnak nevez, azt későbbi kutatók értelmezték módszertani animizmusként is és ezen felül fogalmaztak meg módszertani fetisizmust. bővebben lásd: Wilhelm 2016: 48–49.

⁴² Berta 2012: 188.

⁴³ idézi Wilhelm 2016: 48.

⁴⁴ vö. Hoskins 2006.

elindítja azt az állandó kapcsolattartással működő körforgást, amely a Buddha szobrok mozgásával létrejövő interakciókból adódó kölcsönhatások rendszerét foglalja magában.⁴⁵

Terepmunkánkat 2024 februárjában kezdtük meg Nepálban, a Hagyományok Háza által elindított UTAK terepmunka pályázati program keretében. A Gyémánt Út szoborbeszerzőjével utaztunk ki, így a terepmunka során megismertük a szobrok beszerzése köré szerveződő kapcsolatrendszerét, illetve megfigyelhettük a szoborvásárlás folyamatát. Eljutottunk három szoborkészítő mester műhelyébe, ahol láttuk a szobrok készítésének különböző fázisait. Interjút készítettünk továbbá hat szoborkereskedővel is és beszélgettünk a szobrok szerepéről helyi szerzetesekkel és egy rinpocséval⁴⁶ is. Interjúinkat, ahogyan korábban említettük, közösen végeztük. Kérdéseink az interjúalanyoktól és a szituációktól függően eltérőek voltak, viszont voltak olyan alapkérdéseink, amiket mindenkinek feltettünk. Ilyen kérdések voltak például, hogy „Mi egy Buddha szobor?”, „Milyen funkciója van?”, „Miért kellene Buddha szobrok (a vallásgyakorláshoz)?”, „Mitől lesz Buddha egy szobor?”. Az interjúalanyainkat a szobrok útját követve és a magyarországi szoborbeszerző ismerettségén keresztül kerestük fel. A későbbiekben, miután sikerült az általa megismert emberekkel kialakítanunk egy bizalmi viszonyt, ők szintén a segítségünkre váltak és bemutatnak további szoborkészítőket és kereskedőket, illetve kolostorokba és zarándokhelyekre vittek el minket.

Egyikünk március végig maradt Nepálban, másikunk február második felében tért vissza Magyarországra, ahol megkezdte a kutatás hazai terepmunkáját. Így márciusban párhuzamosan dolgoztunk a kutatás két fő színterén, áprilistól szeptemberig pedig együtt, Becskén. Magyarországi terepünkön április és szeptember között havi két hetet töltöttünk, egyhuzamban általában egy hetet. Ez idő alatt kutathattunk a nagyjából ötven fős közösség közös meditációinak alkalmain, a közösség által szervezett eseményeken és otthonokban is. A terepmunkánk során résztvevő megfigyelést, strukturálatlan és félig strukturált interjúk készítését, valamint fotózást és videózást alkalmaztuk.⁴⁷ A résztvevő megfigyelés a szobrokhoz

---

⁴⁵ A kutatásunk számos szempontból rokona Anna Tsing *The Mushroom at the end of the World* című könyvében megírt kutatásának. Tsing is kiterjeszti a társadalmiság határait: esetében Buddha szobrok helyett egy gombafaj kerül az ágens társadalmi szereplők sorába, amely gombát aszerint követ, hogy milyen egyéb társadalmi szereplőkkel kereszteződik interakciók révén az útja. Ha engedünk a kutatási tárgy előre elrendelt, bevett kategóriájából és a folytonos világ empirikus megismerésén keresztül jutunk el kategóriák alkotásához, akkor a Buddha szobor nem tud csak egy tárgy lenni, a matsutake pedig nem tud csak egy faj lenni; a valóságban ágens szereplőkként is leírhatónak ismertük meg őket. Ahogy Tsing a követéssel a kapitalizmusról tesz megállapításokat, úgy mi a buddhizmus globalizációjáról. Ennek során Tsing is egyetért Bruno Latour azon gondolatával, hogy a lokalitásokban történik az, ami a globálist jelenti. Tsing 2015.

⁴⁶ Többek között a tibeti buddhizmus karma kagyü vonalának magas szintű tanítói, mind nepáli, mind a magyarországi gyémánt utas interjúalanyaink ezt a megnevezést használják.

⁴⁷ Kovács 2007.

és a szobrok körüli társadalmi szereplők egymáshoz való viszonyának megértéséhez volt szükséges. Strukturálatlan interjúkat olyankor készítettünk, amikor spontán fedeztünk fel egy interjúra alkalmas helyzetet. Az előre megszervezett interjúkra azért készültünk félig strukturált interjúzással, mert nem akartunk általunk konstruált kategóriákkal érkező és rugalmatlanul állni az interjúhoz, de szerettük volna az érdeklődésünk irányát kijelölni. A terepmunka fotókkal és videókkal való dokumentálása mellett pedig azért döntöttünk, mert kutatásunk átfogó témája, a Buddha szobrok életútja a materialításban is megnyilvánul, ezért (audio)vizuálisan is felgyűjtésre érdemes.

Buddhizmusok – amik körülveszik a szobrokat

A Gyémánt Út Buddhista Közösség keletkezését és működését interjúalanyaink foglalták össze számunkra. Az egyházat a dán származású Láma Ole Nydahl alapította. Az 1960-as évek végén Nepálba utazott, ahol nem csak megismerkedett a buddhizmussal, hanem a tibeti lámák nagykövetnek is kinevezték. Nepálból visszatérve, tibeti tanítók meghatalmazásával buddhista központokat kezdett alapítani Európa-szerte, amelyekben a Nepálban szerzett tudását adta át. A meditációs csoportok összessége szervezetté, majd hamar egyházzá fejlődött, melynek Németországban alakult ki a székhelye. Az egyház mára több, mint hétszáz központot számol világszerte, melyek között Láma Ole, jelenlegi súlyos betegsége előtt, állandóan utazott tanításokat adni, valamint számos keleti mestert hívott meg a központokba tanítani.

Az egyház alapvetően a tibeti buddhizmus négy irányzata közül a kagyü, ezen belül a karma kagyü hagyományát követi, amely hagyomány Láma Ole sajátos, tibeti tanítók által jóváhagyott interpretációján és tudatos válogatásán keresztül jut el az egyház tagjaihoz. A kagyü hagyományában a buddhizmus tanai mester-tanítvány viszonyban kerülnek átadásra, vagyis a tételes vallás az, amit a mester tanít, a népi vallásosság pedig az, ahogy a tanítvány megéli és gyakorolja a mestere által átadott tanokat. A tibeti kagyü (bka' brgyud; བཀའ་བརྒྱུད་) szóösszetétel is azt jelenti, hogy mester-tanítvány viszonyban, szóbeli átadással működő buddhista vonal. A karma kagyü mesterek sora a 10–11. században kezdődött, azóta pedig azokból lettek mesterek, akik megfeleltek a hagyomány erre vonatkozó elvárásainak. A mesterek bár alapjaiban ugyanazt az ismerethalmazt adják át tanítványaiknak, ezt kiegészítik egyéni tapasztalataikkal és gondolataikkal, amiből az következik, hogy annyi féle a tételes kagyü buddhizmus, amennyi mester van. Láma Ole mestere a 16. Karmapa volt, az összes kagyü irányzatot összefogó legfőbb mester; ő hatalmazta fel Láma Olét arra, hogy mesterként tevékenykedhessen. A teljes (karma) kagyü tanhagyományát kijelölő és rögzítő kánon nincsen, a buddhista tanokról, így a Buddha szobrokról is szóló hivatalos nézőpont a vizsgált

tanítványok mesterének a nézőpontja; vagy másképp: a mesterek tudása a kánon. A Gyémánt Út tagjainak mestere Láma Ole, így a Buddha szobrokhoz való viszony tételes koncepciója az ő megfogalmazásában létezhet.

Bár a Gyémánt Út rendszeresen szervez tibeti lámák által nyújtott tanítások átadásának alkalmakat, Láma Ole adta a legtöbb tanítást az egyház életében, így mindig is az ő tanításait tartották a Gyémánt Út buddhizmus alapjának interjúalanyaink. Terepmunkánk során többen is elmondták azt, hogy mi Láma Ole missziója a buddhizmus Európába való bevezetésével. Összefoglalva azt fogalmazták meg, hogy Láma Ole a buddhizmus, a dharma a „nyugati ember” számára érthető, a „nyugati életmódba” illeszkedő formáját szeretett volna megalkotni – és az egyház tagjai szerint sikerült is neki. Így tehát Láma Ole az egyház alapítója minden szempontból.

Magyarországra az 1990-es években érkezett el Láma Ole és a Gyémánt Út; magyar nyelvterületen összesen huszonhét központtal, melyeket a budapesti fog össze. Az egyház magyar székhelye, a budapesti központ, valamint az egyház magyar Elvonulási Központja, a becskei központ évtizedekig helyszínt nyújtottak az egyház különböző, nemzetközi közönségnek szóló, több ezer főt megmozgató eseményeinek. A központok kisebb része kínál bentlakási lehetőséget, amelyek közé nem tartozik a becskei központ. Becskén a faluban szétszóródva élnek a gyémánt utasok, a falu határában pedig az egyház több épületet is birtokol, melyek közül az egyik egy közösségi tér, egy másikat buddhista mestereik elszállásolására tartanak fenn, valamint Magyarország egyetlen Gyémánt Út buddhista sztúpája⁴⁸ is itt épült.⁴⁹ Az egyház életvitelszerűen Becskén élő, ötven fő körüli közössége csak nemrég, az utóbbi nagyjából hét évben jött létre.

A terepünk másik típusú buddhizmusa a Gyémánt Út mellett, a másik fő szintér, Patan buddhizmusa. Az általunk vizsgált szobrok életútja patani nevári mesteremberek és kereskedők körében kezdődik. A neváriak buddhizmusát a buddhizmus egy külön irányzatának szokás értelmezni,⁵⁰ amelyet dolgozatunkban nem fejtünk ki, ugyanis mindamellett, hogy terepmunkánk során találkoztunk a nevári buddhizmussal, mint vallási rendszert nem ismertük meg, ahhoz kevés időt tartózkodtunk a nepáli terepünkön, illetve kutatásunk céljaként sem fogalmaztuk meg. Viszont bizonyos elemeit résztvevő megfigyeléssel megismertük, amit pedig

---

⁴⁸ Buddhista vallási építmény.

⁴⁹ Képmelléklet: 5. kép.

⁵⁰ A nevári buddhizmusról bővebben: Singh Nepali 1965., Shakya 2019., Gellner 1992.

kiegészítettünk a szoborkészítésről és -eladásról készített interjúink során, amelyekben kifejezetten a szobrokkal kapcsolatos vallási elemekre voltunk kíváncsiak.

Megfigyeltük, hogy alapvetően a nevári buddhizmusban nincs olyan típusú ragaszkodás egy tételesen meghatározott buddhista hagyományhoz, mint a Gyémánt Útban. Sőt, a hinduizmussal való szinkretizmus is átszövi a mindennapi élet szokásait. A nevári mester hindu istenségek alakjait is megformázza, a nevári kereskedő a tikát⁵¹, a hinduizmusból eredő jelzést, rendszeresen viseli homlokán. Tapasztalatunk alapján a vallásosság a nevári népi kultúrába ágyazódik: népi narratívákba foglalva meséltek el nekünk különböző csodatörténeteket, amelyek részben buddhista istenségekhez köthetőek.

A neváriak buddhizmusáról a szobrokhoz való viszonyuk tükrében szereztük legfőbb ismereteinket: az egyik mester szerint buddhistának kell lenni ahhoz, hogy megfelelően tudjon valaki egy istenséget megformálni, illetve egy másik mester elárulta nekünk, hogy szokott mantrákat mondani a szobrok formázása közben. Buddhista gyakorlataikat továbbá a kereskedők kolostori kötelességein keresztül tudtuk megismerni. Ez alapján sok ünnepük legfontosabb eleme a különböző istenségekhez az őket ábrázoló szobrokon keresztül való felajánlás- és kívánságtétel. Az ünnepek mellett a mindennapokban is interakcióba lépnek nem csak a szobrokkal, de a képi istenség-ábrázolásokkal is. Ezek az interakciók is elegyednek a hindu elemekkel: a szobrokra gyakran tikát tesznek.⁵²

A Buddha szobrok életútjának nepáli állomásainak buddhizmusával továbbá katmandu völgyi tibeti buddhista kolostorokban találkoztunk. Ahogy a Nepálba érkező gyémánt utasok többsége, úgy a szoborbeszerző is ezeket a kolostorokat látogatja itt tartózkodásakor. Ennek egyik oka, hogy ezekhez a kolostorokhoz köthetőek azok a tanítók, akik a Gyémánt Út által szervezett különböző vallási eseményeken is megjelennek.⁵³ Egy ilyen kolostorban kérdeztük meg a minket körbevezető szerzetestől, hogy hogyan fogalmazná meg a Buddha szobrok jelentését: elmondása szerint a Buddha szobrok a vallásgyakorlás eszközei, mivel gyakorlás közben vizualizálni kell az adott Buddha formát, amelyben segítség, ha meg van jelenítve a fizikai térben. Egy, a Gyémánt Útban tanító rinpocse is ugyanezt a választ adta kérdésünkre. A szobrok tehát válaszuk szerint, a meditáció közbeni fókuszot segítik.

Arról, hogy tulajdonképpen mi a Buddha szobor, eltérő válaszokat kaptunk. Abban a gondolatban azonban mindenki osztozott, mindkét terepünkön, hogy a szobrok Buddha

---

⁵¹ A tika egy növényi eredetű piros por, amelyet a hinduizmus követői általában szobrokra és homlokukra szoktak tenni.

⁵² Képmelléklet: 6. kép.

⁵³ Képmelléklet: 7. kép.

formákat ábrázolnak. A formák a buddhista világnézetben egykor történelmi személyekként vagy személyek spirituális aspektusaiként éltek, akik egyik életük során megvilágosodtak, vagyis elérték a Buddha-természetet. Azóta pedig abban a minőségükben léteznek tovább, amely minőségük lehetővé tette számukra a megvilágosodást (például határtalan együttérzés). Ezt a minőséget azok közül önti először valaki ábrázolható formába (lerajzolja, körülírja, stb.), aki személyesen tapasztalhatta az adott minőség megnyilvánulását – így alakulnak ki Buddha formák ábrázolásai. Minden Buddha forma ezáltal a Buddha-természet különböző minőségeit jelenti. A Buddha formákat mindkét terepünkön buddháknak, Buddha formáknak és istenségeknek is nevezték, ezért mi is ezen megnevezéseket alkalmazzuk.

A szobrok autenticitásának változása életútjuk során

A szobrok életútjának elemzéséhez az autenticitás fogalmát választottuk, mert azt ismertük fel, hogy akkor járja be egy szobor ezt az életutat, ha az életút minden állomásán megfelel az adott társadalmi szereplők autenticitás-képzetének. Az autenticitást ahelyett, hogy mi definiálnánk, az általunk felismert autenticitás-értelmezések alapján tárgyaljuk.⁵⁴

A szobrok életútjának első állomása a mester műhelyében való elkészülésük, amely tény ismeretében indul a magyar szoborbeszerző Nepálba, azzal a céllal, hogy a Gyémánt Út közösségének számára autentikus szobrokkal térjen vissza.⁵⁵ A magyarországi Gyémánt Út közösségben az autentikus szobor definiálását rábízzák a közösség tagjai közül kiválasztott szoborbeszerzőre, ő mint a szobrok szakértője van számontartva. A jelenlegi beszerzőnek egy elődje volt, aki a 2000-es évek első pár évében kialakított nepáli kapcsolatait megosztotta a jelenlegi beszerzővel, aki pedig az elmúlt majdnem húsz év során egy olyan jól működő szoborbeszerzési rendszert teremtett, hogy a Gyémánt Út más országainak beszerzői is követik a példáját. A beszerző elmondása szerint az a szobor autentikus, amely egyrészt olyan mestertől származik vagy olyan szoborkereskedő boltjában található, aki nem turisztikai igények kielégítésére törekszik, hanem a buddhista szoborkészítés hagyományos okát, vagyis „meditációs segédeszközök”⁵⁶ készítését tűzi ki céljául. Hogy ezt miért pont a nevári Shakyákhoz köti a beszerző, azt az elődjétől örökölte. A jelenlegi beszerző másrészt azt tartja

---

⁵⁴ Mivel dolgozatunkban e logika szerint használjuk végig az autenticitás fogalmát, a szó jelentése minden előfordulásakor a terep valamely szereplőjének vagy szereplőinek értelmezését tükrözi, nem a mi értelmezésünket. A mi kutatói értelmezésünk abban nyilvánul meg, hogy a dolgozatban megjelenő autenticitás-értelmezéseket mi ismertük fel, válogattuk össze, fogalmaztuk szöveggé és kapcsoltuk össze a kutatás során gyűjtött és feldolgozott további adatokkal. Emiatt az autenticitás szót nem tesszük idézőjelbe, hanem jelöljük, hogy éppen kinek a nézőpontját ismertetjük.

⁵⁵ Képmelléklet: 8. kép.

⁵⁶ A szoborbeszerző fogalma.

az autentikusság elemének, hogy a szobrok szépek. Számára az tartozik a szép szobor fogalmába, hogy a szobor egyenes, nem dől olyan irányokba, amely nem indokolt, aprólékosan kidolgozott, „Buddha arcú” és pontosan megfelel annak az ábrázolásmódnak, amelyet az adott Buddha formáról a Gyémánt Út elfogad. A Gyémánt Út saját koncepciója az, hogy bizonyos Buddha formákat elismernek, másokat pedig nem; ez nem egy, a buddhizmust kibocsátó közegetől átvett gyakorlat, hanem egy önálló értelmezésmód, egyházon belüli kanonizációs eljárás – ez is egy összetevője annak, hogy mely Buddha formák és ezáltal mely Buddha szobrok lehetnek autentikusak.

A Buddha szobrokat készítő nevári mester a helyiek és a beszerző nézőpontja szerint az, aki egy Buddha forma mesterremekét (masterpiece) viaszból elkészíti. A szobor elkészülésének többi fázisát a mester által megbízott egyéb, munkásnak tartott személyek végzik.⁵⁷ Azok a mesterek, akikkel interjút készítettünk, úgy fogalmaztak, hogy (autentikus) Buddha szobrot igazán csak az tud készíteni, aki buddhista. Véleményük szerint nem elég ismerni a különböző Buddha alakok arányait és attribútumait, hanem szükséges beszélni az egyes részek (mint szem, száj, orr) „nyelvét”, amit a buddhista tanok ismeretével lehet elsajátítani.

A mesterek maguk is árulhatják tárgyaikat, vagy szoborkereskedőkön keresztül értékesítik azokat. A nevári mesterekhez hasonlóan a nevári szoborkereskedők is leggyakrabban családi vállalkozásban vezetik üzletüket. A beszerző válogat ugyan egy kereskedő szoborkínálatból, de a kínálaton belül annyiban minden tárgyat autentikusnak tart, hogy mivel a vele bizalmi, baráti viszonyt ápoló, hitelesnek vélt szaktudás birtokában álló kereskedő válogatta őket össze, nem szuvenírbuddhák. A beszerző kínálaton belüli válogatását ezen belül az aktuális szoborvásárlási igényei befolyásolják. Olyan szoborkereskedőket ismertünk meg, akik mind elsajátították a szoborkészítés mesterségét is, azonban úgy döntöttek, hogy a mesterségről szerzett tudásukat arra használják, hogy meg tudják ítélni mely mesterekkel érdemes együtt dolgozniuk. Egy boltban tehát több mester munkájával is találkozhatunk, amely munkák általában egy, a kereskedővel együttműködő mesterek és munkások rögzült körében készülnek.⁵⁸

---

⁵⁷Az általunk vizsgált Buddha szobrok viaszveszejtéses öntéssel készített fém szobrok. A szobrok viasz formáját a mesternek és művésznek tekintett személy formázza meg, majd az öntési folyamaton és az öntés után kapott „nyers” öntvényen munkásoknak tekintett egyének dolgoznak, olykor a mesterrel közösen. A szobrokat a tisztítás, poncolás, vésés és egyéb felületalakító folyamatok után esetenként aranyozzák és kifestik. Terepmunkánk során volt lehetőségünk dokumentálni a viaszformálást és az öntvény tisztításának is különböző fázisait. Megtudtuk, hogy az öntésben és a tisztítási folyamatokban sokszor a mester családja, elősorban a felesége segít (a nevári szoborkészítés folyamatát részletesen lásd: Furger–Shakya 2017). Képmelléklet: 9–15. kép.

⁵⁸ Képmelléklet: 16–17. kép.

A szoborbeszerző azzal viszonozza a mesterek és kereskedők autentikusnak vélt munkáját, hogy nem alkudozik a szobrok árából. Véleménye szerint Nepálban mindenből szabad alkudni, kivéve az igazi szobrok árából. Ebből a példából is látszik, hogy mennyire kulcsfontosságú eleme a szoborbeszerző személye a szobrok vásárlásának. A beszerzőnek ugyanis kulturálisan adaptívnek és érzékenynek kell lennie ahhoz, hogy a kereskedők eladják neki a kiválasztott szobrot. Ahhoz, hogy valóban eladóvá váljon egy, a nevári kereskedők boltjában lévő szobor, a vásárlónak, esetünkben a beszerzőnek, „bizonyítania kell”, hogy megfelelő cél érdekében vásárolja a szobrot és hogy birtokolja a szobrokkal kapcsolatos elvárt tudást, egyszerűbben fogalmazva: szimpatikusnak kell lennie. Terepmunkánk során megfigyeltünk olyan esetet is, amikor, a kereskedő boltjába olyan vásárló érkezett, aki a vásárláshoz tartozó illemrendszert nem tartotta be,⁵⁹ emiatt a megvásárolni kívánt szobrot a kereskedő nem adta el, arra hivatkozva, hogy az a szobor igazából nem eladó, hanem a „bolté”. A kereskedő számára autentikusnak és értékesnek vélt szobrokat tehát csak egy szintén, a kereskedő számára autentikus vásárló veheti meg.

Az autentikus szobor képét Patanban a helytörténeti, 1997-ben nyílt Patan Museumban található kiállítások is befolyásolják. A múzeumban bemutatják a szoborkészítés technikai oldalát és a rengeteg kiállított Buddha forma mellett magyarázó szövegek is találhatóak. A múzeum egyrészt legitimációs eszköze a helyi kézműves mesterségnek, másrészt „fel is fedi” azt. Terepmunkánk során találkoztunk olyan Buddha formával, ami azért volt különleges, mert az elmondások alapján, kizárólag egy helyi mester volt birtokában annak a forma ábrázolás tudásának, ezzel egyfajta titok övezte az alakot, viszont miután ennek a szobornak a képe kikerült a helyi múzeumba, elkezdtek mások is elkészíteni.⁶⁰

Az autentikus szobor a magyar buddhisták számára első körben az, amely olyan formát ábrázol, amit jóváhagy a Gyémánt Út vezetősége, valamint amely megfelel a beszerző szakértelmére bízott szempontoknak. Az általunk vizsgált szobrok életútjának következő állomása a Magyarországra szállításuk, a szállítás idejére viszont az autenticitásuk lényegesen megváltozik. Mivel Nepál is küzd a kulturális értékeinek különféleképp történő eltulajdonításával,⁶¹ ezért a Buddha szobrok kivitele az országból csak akkor lehetséges, ha előbb a szoborkereskedő elviszi a régészeti minisztériumba megmutatni, hogy nem antik

---

⁵⁹ A Buddha szobor vásárláshoz tartozó illemrendszert még nem tártuk fel teljesen, de eddigi megfigyeléseink és a szoborkereskedő tapasztalatainak összegzése alapján fontos, hogy a vásárló ne mutasson „tolakodó” magatartást, a szobrok áráról megfelelően érdeklődjön és a vásárlás okát, tájékozottságát sugallja a kereskedő számára.

⁶⁰ Képmelléklet: 18. kép.

⁶¹ Az eltulajdonításokról bővebben: Furger–Shakya 2017: 170–175.

tárgyat, hanem számlával ellátott, piaci forgalomba szánt tárggyal fog elutazni a tulajdonosa; ilyenkor kap a szobor egy ezt igazoló pecsétet. Ebben a fázisban a szobor autenticitása vagy azt jelenti, hogy antik tárgy vagy azt, hogy piaci forgalomba bocsátható tárgy. A pecsét megszerzése utáni állomás maga az út Magyarországra. A repülőtereken belül, például az átvizsgáláson vagy a vámon, az a beszerző célja, hogy a reptéri személyzettel elhitesse, hogy a szobrok szuvenírtárgyak, annak érdekében, hogy ne lehessen okot találni a szobrok elkobzására vagy megvásárlására. A szobor korábbi autenticitása ilyenkor felfüggesztődik és ál-autentikus szuvenírként kell megjelenítenie magát.

A szobrok életútja ezután Magyarországon folytatódik, ahol vagy a budapesti központ belső használatú dharmashopjába kerülnek vagy közvetlenül személyekhez, akik előzetesen kérték meg a beszerzőt egy szobor hazahozatalára.⁶² Mindkét esetben a szobor felfüggesztett autenticitása megszűnik és ismét autentikusnak minősül: ilyenkor már a beszerző személye igazolja a tárgyakat, mert megbíznak benne a közösség tagjai azzal kapcsolatban, hogy megfelelő szobrokat választott. Ezt például az mutatja, hogy a beszerző évekig a dharmashop vezetője is volt, viszont aki az elmúlt körülbelül öt évben átvette a shop vezetését, a szoborbeszerzést nem vállalja, hanem továbbra is a beszerzőt kéri meg és az ő döntéseit lépteti érvénybe. Ezeknek a szobroknak a végső állomása a magyarországi otthonokba,⁶³ valamint az egyház meditációs központjaiba való érkezés. Jellemzően a meditációs központokba érkező szobrokon keresztül ismerik meg a tagok az egyház által előnyben részesített Buddha formákat; ezek a szobrok, valamint a dharmashopban kínálatában lévők közvetítik az autentikus ábrázolásokat.

Továbbá, az egyház által elfogadott ábrázolások kanonizációjának egy fontos színtere az országsszerte szervezett szoborkiállítás. A vándorkiállításokat a fővárosi központ és a kiállítás aktuális helyszínének közössége szervezi. Egy kiállítás fő célja az egyház és az általuk követett buddhista tanok megismertetése az adott település lakóival, ezért általában pár hétig, bármely érdeklődő számára látogatható, előadásokkal gazdagított esemény szokott lenni. A kiállításokon az előre szelektált, kiállítási célra „tartott” szobrokat mutatják be: ezek a szobrok tehát azok az ábrázolások, amiket az egyház egyrészt autentikusnak, másrészt a tanaikkal kapcsolatban a legfontosabbnak tart.⁶⁴

---

⁶² Képmelléklet: 19–20. kép.

⁶³ Képmelléklet: 21–23. kép.

⁶⁴ Képmelléklet: 24–25. kép.

Amikor becskeieket kérdeztünk arról, hogy miért fontos számukra, hogy Nepálból érkezzenek a szobrok, amiket többek között a meditációkhoz „használnak”, azt válaszolták, hogy ott vannak azok a mesteremberek, akik értenek a szobrok elkészítéséhez és a helyes ábrázoláshoz. A válaszokban tehát egy nagyon gyakorlatias megközelítéssel éltek, hozzátették továbbá, hogy ha Európában működne olyan szoborkészítő, aki az általuk használt formákkal dolgozik, akkor tőle is ugyanúgy vásárolnának szobrokat. Ennek hiányában viszont kizárólag Nepálból vásárolt szobraik vannak, amikhez jellemzően vagy a beszerzőn keresztül vagy a dharmashopon keresztül jutnak hozzá.

Egy autentikusnak vélt szoborhoz kapcsolódhat a szobor megvásárlása utáni megtöltése. A szobortöltés a Gyémánt Út budapesti központjában történik, ahol a szobor tulajdonosa személyesen végzi el egy kijelölt specialista utasításai alapján. A töltés során különböző ereklyéket, például mantratekerceket helyeznek a szobor üreges belsejébe, ezek után lepecsételik, „lezárják” a szobrot. A szobortöltést szintén meg lehet csináltatni Nepálban, viszont a Gyémánt Út közösség tagjai általában Budapesten töltetik meg szobraikat (hiszen ők maguk ritkán vásárolnak közvetlenül Nepálban) a közösség szobortöltő specialistájának segítségével.⁶⁵

A szobrok autentikusságának fenntartásához kapcsolható az továbbá, hogy ha egy szobor megsérül, akkor annak javítását nem magyarországi fémszobrokhoz értő szakemberekkel végeztetik el, hanem visszaküldik Nepálba. Az tehát, hogy a szobrokon buddhista ember dolgozzon, az elkészítése mellett a javítást is ő végezze, nemcsak a nevári mesterember, de a gyémánt utasok számára is az autenticitás alapját adja. Az ilyen és ehhez hasonló esetek, mint a szobrok javítása céljából való „visszaküldés”, mutatják meg, hogy az általunk követett Buddha szobrok mozgása nem egyirányú, Magyarországra érkezésük után is visszatérhetnek születésük színterére.

Az általunk vizsgált Buddha szobrokra vonatkozó különböző autenticitás-értelmezések összességére interperszonalitás és interszubjektivitás jellemző. Vagyis az, hogy az autentikusságról szubjektív nézetekkel rendelkeznek a terepünk szereplői, ezekben azonban osztozkodnak azokkal, akik autenticitás-nézete nagyon hasonló sajátjukhoz. A szobrok autenticitás-fogalma tehát személyes kötődések által befolyásolt szubjektív véleményekből

---

⁶⁵ A közösség szobortöltő specialistaként tartja számon azt a tagját, aki részben Nepálban, részben az európai Gyémánt Út központjában, Németországban sajátította el a folyamat autentikusnak vélt tudását. Interjúalanyaink elmondása alapján viszont a budapesti központban a nepálinál sokkal hosszabb ideig tartó eljárás a szobortöltés. A tibeti buddhista gyakorlat kontextusában írják, hogy a képmások enélkül a hitelesítési folyamat nélkül addig nem használhatóak fel vallási célokra, amíg belső terüket – például szobrok esetében – meg nem töltik ereklyékkel, értékes anyagokkal, ékszerekkel, gyógynövényekkel, írott imákkal (mantrákkal vagy invokációkkal) ezeket követően pedig le nem zárják. Tythacott-Bellini 2020: 4. Képmelléklet: 26–27. kép.

fakad. Az autentikusság interszónális és interszónjektív jellegét Ning Wang fogalmazta meg a turizmus társadalomtudományos vizsgálata során felmerülő autentikusság-fogalom újragondolása során. Wang úgy fogalmaz, hogy „*A turizmus számos formájában, mint például a természetjárás, tengerparti nyaralás, körutazás óceánjáróval, kalandtúrák, családi kirándulás, barát- és rokonlátogatás és ehhez hasonló utazások a turisták saját autentikus énjüket és az interszónjektív autentikusságot keresik. Az a kérdés pedig, hogy az úti cél autentikus-e, alig vagy egyáltalán nem lényeges.*”⁶⁶ Gondolata a terepünk Buddha szobrok köré szerveződő közösségét is jellemzi: a szobrok nem önmagukból vagy egyéb külső tényezőtől fakadóan nyernek autenticitást, valamint nem is ezt várják tőlük a közösség tagjai, hanem attól autentikusak, hogy bizonyos személyek között mozognak és ezen személyek körében az egyéni, szónjektív autenticitás-értelmezések összeegyeztethetők.

Szobrok szerepei életútjuk során – szobrok mint szereplők

Terepmunkánk során a szobrok anyagi valóságát és a „képzetes valóságát”⁶⁷ kutatva azzal találkoztunk, hogy a tárgyak életútjuk minden állomásán átalakulnak: ahogy az előzőekben láthattuk, újraértelmeződik az autenticitásuk mibenléte. Azzal, hogy végigvettük a szobrok életútjának állomásait az autenticitásuk vetületében, az életútjuk és átalakulásaik egy másik szempont szerint is feltárultak előttünk: mozgásuk különböző állomásain a szobrokhoz fűződő viselkedési rendszer és jelentéstartalom is változik és ezzel egyszerre a szobrok szerepei is. A szobrok mozgásuk során állandóan veszítenek és nyernek, adnak és kapnak, vagyis aktívan és passzívan teremtik meg önmagukat és az őket körülvevő interaktív hálózatot.

Az interaktív hálózat a szobrokat is magukba foglaló társadalmi interakciókból áll, amely interakciókban a szobrok is ágens szereplők, mert különböző, változó szerepekben vesznek részt bennük. A szobrok ágenciája tehát abban nyilvánul meg, hogy a szobrok az adott interakcióhoz igazodva változtatják szerepüket. A különböző, általunk megismert szerepeik szerint a szobrok fordítók és mediátorok, ezzel együtt konfliktusok forrásai is, ideák reprezentációi, ajándéktárgyak, politikai erők, a vallásgyakorlás eszközei, egy mester és egy kereskedő szaktudásának bizonyítékai, fizikai tárgyak, műalkotások, emlékeztetők és védelmezők, térképzők, lakberendezési tárgyak és fogyasztható árucikkek – ezen szerepeket pedig mind azáltal viselhetik vagy hagyhatják el, hogy egy globális kontextusban mozognak.

---

⁶⁶ Wang 2012: 111.

⁶⁷ Tesfay Sába használja a képzetes valóság kifejezést ajándéktárgyak kutatásával kapcsolatban, abban a jelentésben, hogy tárgyaknak létezik egy anyagi és egy képzetes valósága, a képzetes valóságukban a tárgyak szimbólumokkal és ideákkal telítődnek. Tesfay 2015: 560.

A szobrok mediátorok személyek és csoportok között, amely szerepünk minden állomáson megváltozik az alapján, hogy kik az interakcióban részt vevő felek. Mediátorként kulturális és véleménybeli különbségek között foglalnak el egy harmadik álláspontot, amely vagy felold vagy létrehoz konfliktusokat. Emellett arra is láttunk több példát, hogy a szobrok szimplán közvetítenek különböző nézeteket, úgymond fordítanak a felek között, mely fordításban – ahogy minden fordításban – elkerülhetetlenül megváltoztatnak jelentéseket.

Egyrészt, a szobrok olyan szempontból ideák reprezentációi, hogy reprezentálják a velük interakcióba lépő személy szobrokhoz való viszonyát. Aki például birtokol szobrokat, annak van valamilyen arra vonatkozó elképzelése, hogy miért birtokoljon valaki szobrokat. Egy ilyen személytől eltérően, akinek hiányzik a Buddha szobor a tárgyállományából, az a személy a szobor birtoklásának szükségességéről más koncepcióval rendelkezik. Az is eltér a szobrokhoz való viszonyban, hogy mit kell, mit lehet és mit nem lehet csinálni egy szoborral.

A Buddha szobrok másrészt olyan értelemben szerepelnek társadalmi interakciókban ideák reprezentációiként, hogy az általuk megjelenített Buddha formával azonosított személyiségjegyeket hordozzák. Terepünk mindkét fő színterén hallottunk utalásokat arra, hogy egy adott Buddha forma például rendkívül együttérző, egy másik pedig egy nagyon erős védelmező. A különböző istenségek személyiségjegyei a Gyémánt Útban egyrészt a Láma Ole által tanítottakból származnak, másrészt pedig a tagok egyéni interpretációiból, amik kiegészülhetnek egyéb, az adott Buddha formákról szóló történetekkel, például nepáli utazás során megismert képzetekkel. A patani színtéren megismert Buddha formákhoz társított személyiségjegyeket egyelőre a hagyomány részeként ismertük fel, bizonyos Buddhákról egy meghatározatlan időpontú, múltban játszódó csodás elemekkel gazdagított történetekbe ágyazva meséltek.

A Gyémánt Útban az ideák megalkotásában, az ideák reprezentálásának mindkét esetében, az egyéni döntések és az egyének által egymás példáján látottak hordoznak döntő jelentőséget, mert adatközlőink, elmondásuk alapján, nem emlékeznek Láma Ole által adott szobrokra vonatkozó tanításokra. A tételes tanítás hiányában más forrásokból merítkezhetnek a gyémánt utasok: egyéni forrásaikból és az őket körülvevők koncepcióiból, amelyek azok esetében mutattak lényeges eltérést a többiekhez képest, akik nem csak karma kagyü irodalmat szoktak olvasni, valamint jártak már Nepálban és betekintést nyertek a szobrokhoz való viszony ottani elgondolásaiba.

Kutatásunk nepáli színterére az eddig megállapítottakat abban tartjuk eltérőnek, hogy az ottaniak számára a folklórba ágyazódnak a szobrokhoz való viszony ideái, de az egyéni döntések és az egymás példájából inspirálódásra is láttunk példát. Emellett, a mesterek,

kereskedők szoborválasztékában azt láttuk, hogy buddhistán kívül hindu és bön istenségeket ábrázoló szobrokat is készítenek, adnak el. A különböző vallási rendszerek egymásmellettiségét a mindennapi élet szokásaiban is megfigyeltük, valamint interjúk során is megbizonyosodhattunk róla. Az egymásmellettiséget jól szemléltető példa az utcákon haladás mindennapi szokása: az istenségeket ábrázoló szobrokkal, egyéb fizikai objektumokkal való tiszteletet kifejező interakcióba lépést, nemcsak a saját vallásukhoz tartozó istenségekkel teszik meg, hanem bármely vallás istenségével, akit valamiért tisztelni kívánnak. Ennek kapcsán felmerül a kérdés, hogy egyáltalán mennyiben lehet különálló vallási rendszerekről beszélni a hétköznapiakban megnyilvánuló vallásosságban.

A Nepálba látogató gyémánt utasok számára azonban különböző vallási rendszerekként értelmeződik a hinduizmus, a bön és még a buddhizmus különböző irányzatai is, de a helyi viselkedési normákból szoktak úgy átvenni elemeket, hogy nem győződnek meg arról, hogy azok visszavezethetőek-e a karma kagyü hagyományába, jól szemlélteti ezt a felajánlástétel gyakorlata. Nepálban a felajánlástétel általában istenségeket ábrázoló szobroknak szokott történni, leggyakrabban azzal, hogy mécseseket, füstölőt, tikát, textileket, ételeket, virágot vagy pénzt helyeznek a szobor elé és közben jókívánságot tesznek az istenségnek. Mivel a Gyémánt Útban nincs a felajánlással kapcsolatos, tanba foglalt ajánlott viselkedés, ezért a becskei szobortulajdonosok egy része rendszeresen tesz felajánlásokat, a nepálból ihletett módon és eltérő formákban egyaránt a szobrok számára, míg a többi tag ezt nem tartja szükségesnek. A felajánlás gesztusában ragadható meg legtisztábban, hogy bizonyos gyémánt utasok a szobrokra nem csak tárgyként, a vallási gyakorlatot segítő eszközként tekintenek, hanem megszemélyesítik őket, vagy az ábrázolt istenséggel azonosként tekintenek rájuk, akikhez így a tárgyi valóságukon keresztül tudnak kapcsolódni. Egyik adatközlőnk például csak sötét színű italt ajánl fel egyik szobrának, mert elmondása szerint a szobor által megtestesülő Buddha forma azt szereti.

A szobrok mediátor szerepével és ideák reprezentálására való képességükkel összefügg, amikor egy szobor ajándékként jelenik meg egy interakcióban: ilyenkor előtérbe az ajándékozó és az ajándékozott közötti viszony kerül. A Buddha szobrok ajándékozása azért is kifejezetten személyes és szimbolikus gesztus, mert ilyenkor előfordul, hogy az ajándékozó figyelembe veszi az ábrázolt Buddha és az ajándékozott kapcsolatát. Terepmunkánk során többször találkoztunk azzal, hogy a gyémánt utasok egymást egyes Buddha formákkal hasonlítják össze, feleltetik meg. Amikor megkértük őket, hogy magyarázzák meg, miért azzal az adott Buddha formával feleltetik meg a másikat, akkor ők sem tudtak egy konkrét magyarázatot adni, inkább

arra hivatkoztak, hogy az adott Buddha formához általuk társított tulajdonságok (mint védelmező, szelíd, gondoskodó...) azok, amelyek miatt azonosítják az adott személlyel.

A szobrok politikai erők is azáltal, hogy egy kaszthoz, a Shakyjákhöz kötődnek a legszorosabban, emberek mindennapi megélhetésének feltételei, piaci forgalomba kerülnek és vallási jelképek. A tömeggyártott, 3D nyomtatással elkészített, sokszor kínai gyárakból származó szobrok megjelenésének (gazdaság)politikai vetületére több nevári adatközlőnk is felhívta a figyelmet. Az új technológia megjelenése befolyásolja a nevári szoborkereskedők kereskedői magatartását: gyanakvóbbakká váltak, szobraikat igyekeznek olyan személyeknek eladni, akikről nem feltételezik, hogy a kézműves termékeiket tömeggyártáshoz szükséges mintának vásárolnak meg.

Magyarországon olyan értelemben politikai szereplők a szobrok, hogy a Gyémánt Út vezetőségének szervezeti döntéseinek végrehajtói, így például amely közösségi tagnak van olyan Buddha szobra, amely nem egy vezetőség által jóváhagyott formát jelenít meg, kérdőre vonhatóvá válik. Az, hogy melyik formák az elfogadottak, a belső használatú bolt szelekciójából ismerhető meg, illetve a meditációs központokban lévő szobrok alapján. A terepmunkánk során az is kirajzolódott, hogy a tagoknak van belső hierarchiája az istenségek között, egy „fontossági sorrend”, aminek logikáját akkor ismerhettük meg, amikor egy vidéki szoborkiállításra készülve helyhiány miatt, a szobor állomány csak egy részét tudták a helyszínre szállítani. Ekkor az alapján válogattak, hogy melyek számukra a legfontosabb szobrok, hogy aztán azok reprezentálják a Gyémánt Út spirituális életét a saját körükön kívüli nagyközönségnek.

Amikor arról kérdeztük a beszerzőt, valamint egy szerzetest és egy rinpocsét, hogy mi a Buddha szobor funkciója, miért vannak Buddha szobrok, akkor azt a választ adták, hogy a vallásgyakorlás eszközei, vagyis a meditációban szükséges vizualizálási gyakorlat segédei. Egy Buddha forma vizualizációja során általában fontos szokott lenni, hogy a forma részleteit is maga elé képzelje a gyakorló, például, hogy melyik kezében, milyen kéztartással, milyen tárgyat tart. Emellett, a vizualizáció során indokolt lehet, hogy a gyakorló ellássa tárgyakkal a szobrot, így a szobrokon láthatóvá válik, kommunikálják magukról, hogy rituális eszközök.

A szobrok azokban a társadalmi interakciókban, amelyekben a beszerző is részt vett, a fizikai valójukkal képviselték az őket készítő mester, vagy az őket a kínálatukba bevásárolt kereskedő szaktudását. Ezt akkor tapasztaltuk, amikor a beszerző más gyémánt utasoknak vagy nekünk beszélt szobrokról. Ilyenkor úgy fejezte ki azt, hogy az adott szobrot kiváló minőségűnek tartja, hogy a szobrot készítő mester vagy a szobrot eladó kereskedő munkáját

dicsérte, vagyis az ilyen interakciókban attól nyeri el egy szobor az autentikus vallási tárgy mivoltát, hogy megidézi a készítőjét, eladóját, akinek a szaktudása érvényesítő erővel lép fel.

Továbbá, amikor egy mesternél vagy kereskedőnél talál a beszerző egy kiemelkedően szépnek, ideálisnak vélt szobrot, a tárgy általa szépségnek nevezett kvalitása nyomot hagy benne és legközelebb, amikor az adott személyhez látogat, hivatkozik rá, hogy megint olyan szép szobrot szeretne vásárolni, mint amely nyomot hagyott benne korábban. Mivel a szobor fizikai formája képes arra, hogy a beszerzőben egy mester vagy kereskedő szaktudását helyezze előtérbe, a szobrok befolyásolják a beszerzőt vásárlás közben, például azzal, hogy először ahhoz a mesterhez vagy kereskedőhöz megy körülnézni a szoborbeszerzés során, akinél a legutóbbi szép szobrot találta. Emellett a mestereket és a kereskedőket is hallottuk azzal felhívni a beszerző figyelmét egy adott szoborra, hogy a szobor által megtestesített szaktudásra hivatkoztak.

A szobrok életútja során többször előfordult, hogy konkrét fizikai létük által nyertek pozíciót társadalmi interakciókban. Mivel a szobrok térbeliek, fizikai létmódjukhoz hozzátartozik, hogy érintkezhetünk velük,⁶⁸ a lehetőség, hogy megérintsük őket befolyásolja használatukat. Ez nem jelenti azt, hogy a Buddha szobrokkal elsősorban fizikai a kapcsolata a hívőknek,⁶⁹ de érdemes ezt az aspektusát is figyelembe venni.

A Gyémánt Út tagjai hasonlóan viszonyulnak a szobrok megérintéséhez. Akármelyik tagot kérdeztünk, mindannyian egyetértettek abban, hogy a szobrok arcához „nem szabad” érni. A szobrokat kézbe általában elhelyezésükkor veszik, tisztításukkor is azt tapasztaltuk, hogy nem emelik fel őket, hanem egy erre a célra használatos ecsettel körbetörölgetik. A meditációs központok szobrait azok szokták tisztítani, akik tisztában vannak ezzel a szabállyal, ez ugyanis felelősségteljes feladat, becskei interjúalanyaink elmondták, hogy korábban történt olyan eset, hogy egy nem hozzáértő tag tisztításkor a szobrok arcán lévő festéket megsértették.⁷⁰

A szobrok patani állomásán ezzel szemben azt tapasztaltuk, hogy a szobrokhoz gyakrabban hozzáérnek, illetve gyakran felöltöztetik őket. A szobrokat továbbá több alkalommal „kimozdítják” helyükről különböző körmenetek alkalmával. Az ötévente megrendezett patani Samyak fesztivál alkalmakor olyan szobrokat vonultatnak fel, amiket kifejezetten erre az ünnepre készítették és az ünnepen kívüli időben kolostorok tárolóhelyiségében tartanak.⁷¹

---

⁶⁸ Wilhelm 2016: 66., Zrínyifalvi 2007: 33.

⁶⁹ Lásd bővebben: 10–11. oldal.

⁷⁰ Képmelléklet: 28. kép.

⁷¹ Képmelléklet: 29–30. kép.

Magyarországon a vándorkiállítások miatt jelenik meg az a jelenség, hogy a szobrokat időnként elmozdítják helyükről. A Gyémánt Út napjainkban már rendelkezik egy szoborállománnyal, ami, ha nem kiállításon szerepel, akkor raktározva van, tehát nem vallási célra, hanem reprezentatív célra használják. Mivel ezeket a szobrokat utaztatják, gyakran kézbeveszik: dobozokba rakják és állványokra állítják őket. De nemcsak a szoborkiállításon szereplő szobrok azok, amiknek mozgása folytatódik a Magyarországra érkezése után. Egyes Gyémánt Út tagok különböző hazai vagy külföldi kurzusokra, beavatásokra is elviszik szobraikat, hogy az eseményre utazó tanító megáldja azokat.

A Buddha szobrokra mint műalkotásokra, mint művészeti produktumokra való tekintés a Gyémánt Út által szervezett kiállításokon jelenik meg leginkább, a kiállítást látogató, a vallást egyébként nem követő, tehát külsősök értelmezésében. Számukra leggyakrabban a szobrok mint istenségek reprezentációi, vagy csak mint művészi alkotások jelennek meg. A kiállítások kontextusában tehát az általunk követett szobroknak ez a szerepe is megjelenik. A látogatók között viszont olyanok is vannak, akiknek az attitűdje közelebb áll a gyémánt utasokéhoz: a kiállításokat szervező becskei interjúalanyaink számos olyan esetet meséltek el nekünk, amikor egyes látogatók a szobrok spirituális többlete miatt érkeztek és különböző interakciókba léptek velük. Volt, aki leborult előttük, sokan meg szeretnék volna érinteni őket, vagy kéréseikkel, kívánságaikkal fordultak a szobrokhoz. A szobrok esztétikai minőségének szerepe tagadhatatlan, ahogy korábban említettük, a szoborbeszerző egyik fontos szempontja is az a szobrok válogatásakor, hogy azok „szépek legyen”.

Azt, hogy a szobrok vallási vagy művészeti alkotások, a gyémánt utasok körében sem mindig, a szobrok nepáli állomásain pedig egyáltalán nem értelmezik szétválasztva. Amikor megkérdeztük a mestereket, hogy az alkotási folyamatuk inkább művészet, vagy inkább vallás-e, az általunk használt kategorizálás látszólag idegen volt számukra és azt válaszolták, hogy mindkettő. Ez a példa is jól mutatja, hogy a szoborszerepek értelmezésekor is ki kell lépünk az általunk konstruált, vagy az európai kultúrkörből reflexió nélkül hozott kategóriákból és a helyi fogalomhasználat megismerése után újfogalmazni kérdéseinket, felülvizsgálni fogalom körünket. Ettől még hasznosnak bizonyult feltennünk a már „értelmetlennek” tűnő kérdéseinket is hiszen így ismerhettük meg a helyi fogalomhasználatokat, az eltérő gondolkozásmód így tudott igazán megmutatkozni.

Míg Katmandu-völgyben azt tapasztaltuk, hogy a szobrok az otthonokban leginkább oltárakon helyezkednek el a ház egy külön helyiségében, addig a becskei példákön keresztül egy köztes elhelyezési mintázatot tapasztaltunk: megjelennek a szobrok a magyar háztartásokban külön helyiségként kezelt terekben is, viszont amellet, hogy a több szoborral

rendelkező tagok oltárokra helyezik szobraikat, az életterük további részeit is „díszítik” velük. Nappalikban, étkezőkben és hálószobákban jelennek meg, állványokra, polcokra és szekrények tetejére helyezve. Ezzel összefüggésben ismertük meg a szobrok egy következő szerepét, az emlékeztetést. Több becskei interjúalanyunk is elmondta, hogy a Buddha szobrok jelenléte az otthonaikban emlékeztetik őket „a buddhizmus által megfogalmazott tisztaságra és tökéletességre”, az „igaz dolgokra”, „a tudat valódi természetére”. Továbbá mindennapi életterükbe azért is szeretik elhelyezni ezeket a Buddha formákat, mert úgy érzik, a szobrok jelenlétükkel védelmezik őket.

Az autentikusnak tekintett szobrok jelenlétükkel továbbá átalakítják a profán teret.⁷² A meditációs központok szobáit átlényegítik, kifejezetten a vallásgyakorlásra alkalmas térré teszik, a szobroknak tehát speciális térképző funkciójuk is van. Amikor becskeiek otthonait látogattuk és arra voltunk kíváncsiak, hogy mi alapján döntenek el, hogy a szobák melyik pontjára helyezik el Buddha szobraikat, általában azt a választ kaptuk, hogy ez nem az ő döntésük, a szobrok maguk jelölik ki, hol akarnak állni. Vannak a szobán belül helyek, ahova „érződik”, hogy nem tartozik a szobor, míg ha a megfelelő helyre kerül, átveszi a tér uralmát. Az otthoni oltárokon lévő elhelyezés logikája pedig sokszor a Gyémánt Út menedékfája alapján történik, amely a karma kagyü hagyományban fellelhető egyik, bizonyos Buddha formákat egymáshoz való viszonyukban ábrázoló „családfa”. A szobrok nemcsak a meditáció és az otthon tereit változtatják meg, hanem a digitális teret is alakítják. Több becskei gyémánt utasnál és patani interjúalanyunknál is találkoztunk azzal a jelenséggel, hogy a közösségi médiában profilképüknek, illetve a telefonjuk háttérképének is szobrokról készült képeket választanak. Ezt a jelenséget azért is érdemes figyelembe vennünk, mivel míg otthonaikba közeli ismerőseiket engedik csak be leggyakrabban, így az ottani szobraikat is csak az intim, „belső” közegük láthatja, a közösségi médiában profilképként beállított Buddha formák a „külsősöknek” is üzennek, ezekhez bárki hozzáférhet. Így kitágul a szobrok részvételével a kommunikáció tere és közege. Korábban említettük,⁷³ hogy egyes gyémánt utasok egymást bizonyos Buddha formákkal hasonlítanak össze, feleltetnek meg: ez a jelenség is kibővül a profilkép beállítások gesztusa során, hiszen itt az „önképet” feleltetik meg egy Buddha forma képével, tehát nem mások, hanem saját maguk is összefüggésbe hozzák önmagukat az adott formával.

---

⁷² Dolgozatunkban Mircea Eliade értelmezésében használjuk a profán jelzőt. Eliade: 2022.

⁷³ Lásd: 27. o.

A szobrokhoz való viszonyban tehát sokféle viselkedési rendszert megismertünk. A viselkedési rendszerek rugalmasságának következménye, hogy úgy is össze lehet válogatni az elemeit, hogy az adott viselkedési rendszer a buddhizmus globalizációjának egyik legmeghatározóbb tendenciáját valósítsa meg: a Buddha szobrok hétköznapi dísz tárgyként, lakberendezési tárgyként való használatát, árucikként fogyasztását. Annak ellenére, hogy a Gyémánt Út tagjai nem a ma már szinte bármely üzletben kapható Buddha szobrokat birtokolják, hanem a értelmezésük szerinti autentikus Buddha szobrokat, amelyek műanyag helyett rézből, bronzból és nemes fémekből készülnek, összetetten beszerezhetőek és drágák, ezek a szobrok is megjelennek lakberendezési tárgyakként, díszítő funkcióban, fogyasztható árucikként, több adatközlőnk esetében pedig kifejezetten gyűjthető darabokként. Ettől még viszont ugyanúgy a Gyémánt Út közösségének legfontosabb szakrális tárgyai, csak ezzel együtt kialakult a szobrok körül egy sajátos, több forrásból összeválogatott elemekből álló lakberendezési ízlés, fogyasztói magatartás, a vallásos megélés módja és szimbolikus jelentéshalmaz is.

Mivel tehát a szobrok egyszerre változnak az őket körülvevő interakciókkal, a szobrokkal szembeni viselkedés egy komplex, változékony rendszer. Emiatt, valamint amiatt, hogy a gyémánt utasok legfőbb mesterüktől, Láma Olétól nem kaptak a szobrokhoz való viszonyról szóló pontosan meghatározott tanításokat, a Gyémánt Útban nincs egységes rendszere a szobrokhoz való viselkedésnek. Ehelyett számtalan önállóan kialakított viselkedési rendszerrel találkozhatunk, amelyek elemeinek egy jelentős része a szobrokat kibocsátó közegetől származik, főleg azok esetében, akik rendszeresen járnak Nepálba, az elemek egy másik része az egyház közösségének kontextusából származik, a viselkedési rendszerek pedig egyéni válogatások eredményei. A szoborbeszerző és a Gyémánt Út egyéb tagjai tehát nemcsak tárgyakat hoznak haza Nepálból, hanem válogatnak mellé viselkedési mintákat is, amelyeket aztán sajátos módon interpretálnak és illesztenek egy viselkedési rendszerbe.

Összefoglalás

„A tárgyakhoz kötődő narratívák nemcsak a tárgyak funkcionális szerepére világítanak rá, hanem a vallásos tanítások integrálásának mértékére és az integrálás módjára is.”⁷⁴ Fő kérdésünk az volt, hogy milyen jelentéseket hordoz egy Buddha szobor életútja során, milyen szerepekben vesz részt az életútját övező társadalmi interakciókban és a szerepei megkonstruálásához pedig milyen viselkedési mintákkal járulnak a terep további szereplői.

---

⁷⁴ Farkas 2014: 215.

Ennek megválaszolásához a globalizáció jelenkori működésére Arjun Appadurai után úgy tekintettünk, mint a kulturális javak áramlására olyan szereplők között, akik viszonya egy decentralizált hálózatba rendeződik, mert az általunk követett Buddha szobrok életútjára és az életutat övező társadalmi interakciókra ez jellemző. A kutatásunkban azért tekintjük a szobrokat ágenciával rendelkező társadalmi szereplőknek, mert a terepünk szereplői szerint a szobrok részt vesznek a vallásukat megkonstruáló interakciókban. Az elméleti keretünk meghatározása után a módszertani megfontolásainkat fogalmaztuk meg: terepünket a több színterű etnográfia módszerével és kutatásunk tárgyát a relációs etnográfia szemléletével határoztuk meg, melyek eredménye, hogy a kutatás tárgya a Buddha szobor, terepe a szobrok hatóköre. A szobrok mozognak, amely mozgást a tárgyéletrajz szemléletével való közelítéssel tudtunk megragadni, így kirajzolódott előttünk a szobrok életútja.

Ezt követően elemző munkát végeztünk: miután követtük majd leírtuk a szobrok életútját, kerestünk az életút elemzéséhez egy szempontot, amely a tereptapasztalatunk alapján a szobrok életútjának minden állomásán kulcsfontosságú tényezője volt a szobrokat magukba foglaló társadalmi interakcióknak. A tényező az autenticitás, amelyet nem mi határoztunk meg, hanem az életút során az általunk megismert összes autenticitás-értelmezést rendeztük egy halmazba. Ahhoz, hogy egy szobor autentikus vallási tárgy legyen, olyan életutat kell bejárnia, amelyben a vele interakcióba lépő társadalmi szereplők egymást az adott helyzetben releváns módon autentikusnak tartják; enélkül nem lehetnek a szobrok a Gyémánt Út tagjainak vallási tárgyai. A szobrok autenticitása életútjuk minden állomásán újraértelmeződik, amelyből az következik, hogy ezzel együtt a szerepeik és a hozzájuk fűződő viselkedési rendszerek és jelentések is változékonyak, vagyis a szobrok mozgásuk során állandóan veszítenek és nyernek, adnak és kapnak, vagyis aktívan és passzívan teremtik meg önmagukat és az őket körülvevő interaktív hálózatot.

A fő kérdésünkre válaszunk az, hogy a szobrok állandóan változó szerepeket töltenek be és jelentéseket vesznek fel, mivel mindig az adott szereplők közötti interakcióban határozódnak meg, a különböző szerepek mégis kapcsolódnak egymáshoz. Az újabb szerepek és értelmezések nem dekonstruálják vagy dekontextualizálják a szobrokat, hanem újraértelmezik azokat, az egyéni és a közös értelmezést szintetizálják. Ezekben az interakciókban a szobron kívüli többi szereplő is változó módon viszonyul a szobrokhöz, de attól, hogy mindenki egy interakció tagja, mégis van egy közös alap. A közös alapot a szobrok tárgyi megjelenése, formai megalkotása, vagyis az istenség képmásának a látványa is megteremti. Az instenségek szobor formába való öntése, vagyis materiális megformálásának, megalkotásának tehát nem csak a vallásgyakorlásban, a meditációk során a vizualizációban van

fontos szerepe, hanem lehetőséget nyújt a buddhizmus globalizációja során történő változásai mellett egy bázis megteremtésére, ami képes összekapcsolni esetünkben a magyarországi és a nepáli vallásgyakorlókat. A szobrok esztétikumának befogadásában vallási hovatartozástól függetlenül osztozkodhat mindenki. Az ábrázolt Buddha forma, ismerete nélkül is kiválthat reakciót vagy interakciót a szemlélőből (lásd a kiállításokra érkező „külsősök” példáját), anyagi megjelenése tehát ilyen módon nem csak a különböző buddhizmusok követőit kapcsolja össze, hanem a buddhizmust nem követő egyéneket is.

A fő kérdésünk három egységre osztható: a Buddha szobrok jelentéseire, szerepeire és a kapcsolódó viselkedési mintákra. A kérdés mindhárom egységére adott válaszukban eddig a dinamikus változékonyságot, az egyediséget és szituációfüggőséget hangsúlyoztuk, így most összefoglaljuk a három elem közös pontjait is. Elemző munkánk során arra jutottunk, hogy a szobrok minden jelentését, szerepét és hozzájuk kapcsolódó viselkedést változó autenticitás-értelmezések mentén konstruálnak meg a szobrokat is magukban foglaló társadalmi interakciók szereplői. Ez a megállapításunk aztán azt a kérdést vetette fel bennünk, hogy miért pont az autenticitás a szobrok legfontosabb alkotóeleme?

Ha az általunk követett szobrok jelentéseinek, szerepeinek és a viselkedések azonosságát keressük, azt találhatjuk, hogy a szobrok egy esetben sem mondhatóak hétköznapi tárgyakká, hanem mindig kiemelt, a hétköznapi szinttől elemelkedett pozícióban léteznek. Továbbá, minden pozíciójukban kontrollal bírtak a társadalmi interakciókra; a szobrok életük minden általunk megfigyelt állomásán megkülönböztetett figyelmet kaptak. A megkülönböztettségük és kontrollal bírásuk oka az, hogy autentikusnak tekintett Buddha szobrok. Annak az oka pedig, hogy miért az autenticitásuk kölcsönzi a szobroknak az erejüket, az a szobrok vallási tárgy mivolta és az ebből fakadó szakralitásuk. A szakralitás tehát összefüggésben áll az autenticitás társításával, ezt az összefüggést pedig az a hit alapozza meg, hogy a szobrok és az általuk ábrázolt istenségek között szétválaszthatatlan kapcsolat áll fenn, ami függetlenül attól, hogy a szobrokra mint az ábrázolt reprezentációjára vagy mint az azzal egylényegű jelenségre tekintenek. A szakralitás fogalmát a kutatásunk tükrében úgy definiálhatjuk mint a szobrok egy, az autenticitás elnyerése után automatikusan eredő kvalitása, amely miatt a szobrok mint tárgyak mindig megkülönböztetett hozzáállást nyernek környezetüktől. A tereptapasztalatunkból kirajzolódó szakralitás fogalom megegyezik a Kenneth I. Pargament, Gina M. Magyar-Russell és Nichole A. Murray-Swank tanulmányában megfogalmazottakkal.⁷⁵ A tanulmány abból a megállapításból indul ki, hogy a vallás a többi

---

⁷⁵ Pargament–Magyar-Russell–Murray-Swank 2005.

emberi jelenséghez képest különleges, mert van egy csak rá jellemző referenciapontja: a szakrális. Szakrálisnak azt tartják a szerzők, ami elválik a hétköznapiól, ami egyfajta felsőbb hatalmat és transzcendentalitást tartalmaz, ami reprezentálja az isteni erőt. Ezek a tulajdonságok a dolgozatunk alapján mind igazak az általunk vizsgált Buddha szobrokra. A tanulmányban szereplő következő megállapítás az, hogy a szakralitás a teljes vallásos életen átívelő közös nevező, a vallásos embernek a szakrális nem illúzió, hanem az élet magja, így a vallás definiálható mint „*jelentőség keresése a szakrálishoz kapcsolódó utakon*”.⁷⁶

A kutatásunkban azt tudtuk megállapítani a szakralisról, hogy a szobrok szakralitásának két komponense van: egy képzetes és egy fizikai. A szakralitásuk képzetes, „megfoghatatlan” eleme, így a jelentése, a szerepe és a szobrokkal kapcsolatos viselkedés helyzetenként és egyénenként változik. A szobrok szakralitásának fizikai eleme azonban állandó, a terepünk minden szereplőjének számára egy változatlan referenciapont az, hogy egy szobor egy fizikai tárgy. A szobrok tehát amiatt képesek összekötni egyéneket és megalkotni a globális buddhizmus egy szeletét, mert életútjuk minden állomásán fizikai valójuk változatlanul és mindenki számára közösen vallott tény, és mert emellett a fizikai formájukhoz szakralitás társul; ezek miatt tartoznak egy vallás halmazába a Buddha szobrokat körülvevő társadalmi szereplők. A szobrok változékony képzetes és állandó fizikai valóságának kettősében maga a globalizáció működése mutatkozik meg, vagyis kulturális javak, a Buddha szobrok összekötöttségének rendszere, amely rendszer egy állandó tényező mentén, a fizikai szobron keresztül, sokszínű helyi változatokból, a képzetes valóság lehetőségeiből épül fel.

Kutatásunkban összeállítottunk egy olyan tudományos eszköztárat, amellyel antropológiai szempontból kutathatóvá vált számunkra a globális buddhizmus. Ennek segítségével pedig azt állapítottuk meg a globális buddhizmusról, hogy az általunk megismert szeletének tagjai nem vallásos nézeteikben értenek egyet maradéktalanul, hanem az kapcsolja őket a buddhizmus halmazán belül szorosan egymáshoz, hogy elismerik ugyanazon tárgytypust (a patani Buddha szobrokat) a vallásos nézeteik autentikus és ezáltal szakrális (nem kizárólagos) reprezentációjaként.

Eredményeinkkel azt mutattuk meg, hogy felismertünk egy interakciós hálózatot a globális buddhizmust alkotó, kulturális javakat cserélő sokféle hálózatából azzal, ahogy

---

⁷⁶ Saját fordításunk, az eredeti: „*a search for significance in ways related to the sacred*” Pargament–Magyar–Russell–Murray–Swank 2005: 667. A tanulmány végén azt tárgyalják a szerzők, hogy a szakralitás társadalomtudományi kutatása nehéz, mert ha nem-vallásos kategóriák mentén, a tudomány szemszögéből irracionálisnak tekinthető aspektusát figyelmen kívül hagyva értelmezik a kutatók, akkor túlságosan torzul és leegyszerűsödik a lényege. Ennek elkerülése érdekében a szerzők olyan tudományos kérdések megfogalmazását tanácsolják, amelyek empirikusan gyűjtött adatokon alapulnak, amely szintén egybevág a mi antropológiai munkamódszerünkkel.

összeválogattuk az értelmezés eszközeit. A hálózaton belül megérthettük a különböző buddhizmusok egymásra hatását, egy keleti vallási tárgy használatának közép-európai interpretációját, a tárgy sajátos vallásosságba való beillesztésével, a forrásközösségre való visszahatását.

A Buddha szobrok világossá tették számunkra, hogy többet tudnak elmondani annál, amit a kutatásunk kezdetén feltételeztünk róluk. Ahhoz, hogy minél teljesebb antropológiai reprezentációját nyújtsunk a kutatási témánknak, sok kérdésre kell még választ keresnünk. A kutatás folytatásában a fókuszra arra az állandó kapcsolattartással működő körforgásra szeretnénk helyezni, amely a Buddha szobrok mozgásával létrejövő interakciókból adódó kölcsönhatások rendszerét foglalja magában.

Irodalom

APPADURAI, Arjun (szerk.)

- 1996 *Modernity at Large. Cultural Dimensions of Globalization*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
2013 *The social life of things. Commodities in cultural perspective*. Cambridge: Cambridge University Press.

BEER, Robert

- 2003 *Handbook of Tibetan Buddhist Symbols*. Boston: Shambhala.

BERTA Péter

- 2008 Szubjektumok alkotta tárgyak – tárgyak által konstruált szubjektumok. Interakció, kölcsönhatás, egymásra utaltság: az „új” anyagikultúra-kutatásról. *Replika* 63: 29–60.
2012 Tulajdonlái verseny, üzleti etika és konfliktuskezelés. Egy gábor roma presztízstárgy posztiszocialista életrajza: 1992–2012. *Ethno-Lore* 29: 187–235.

CANDEA, Matei

- 2007 Arbitrary locations: in defence of the bounded field-site. *Journal of the Royal Anthropological Institute* 13: 167–184.

CATANESE, Alex John

- 2020 *Buddha in the Marketplace. The Commodification of Buddhist Objects in Tibet*. Charlottesville: University of Virginia Press.

CÜPPERS, Christoph – PAGEL, Ulrich – VAN DER KUIJP, Leonard

- 2012 *Handbook of Tibetan Iconometry. A Guide to the Arts of the 17th Century*. Leiden–Boston: Brill.

DELEUZE, Gilles – GUATTARI, Félix

- 1987 *A Thousand Plateaus: Capitalism and Schizophrenia*. Minneapolis: University of Minnesota Press.

DESMOND, Matthew

- 2014 Relational ethnography. *Theory and Society* 43(5): 547–579.

ELIADE, Mircea

- 2022 *A szent és a profán*. Budapest: Helikon Kiadó.

FARKAS Judit

- 2014 „Isten mellett ülni a padon”. Tárgykultúra, lokalizáció és az autentikusság kérdései a somogyvámosi Krisna-völgy szenthely-koncepciójában. In Árendás Zsuzsa – Szeljak György (szerk.): *Vándorló tárgyak. Bevándorlók tárgykultúrája Magyarországon*. Budapest: Néprajzi Múzeum. 195–228.

FURGER, Alex R. – SHAKYA, Ratna Jyoti

- 2017 *The gilded Buddha. The traditional art of the Newar metal casters in Nepal*. Basel–Frankfurt: Librum.

GELLNER, David N.

- 1992 *Monk, Householder, and Tantric Priest. Newar Buddhism and its Hierarchy of Ritual*. New York: Cambridge University Press.

GOSDEN, Chris – MARSHALL, Yvonne

- 1999 The Cultural Biography of Objects. *World Archeology* 31(2): 169–178.

HOSKINS, Janet

- 2006 Agency, Biography and Objects. In Tilley, Chris – Keane, Webb – Keuchler, Susanne – Rowlands, Mike – Spyer, Patricia (szerk.): *Handbook of Material Culture*. London: SAGE Publications Ltd. 74–84.

HUTCHINGS, Tim – MCKENZIE, Joanne (szerk.)

- 2017 *Materiality and the Study of Religion. The Stuff of the Sacred*. New York: Routledge.

KOPYTOFF, Igor

2013 The cultural biography of things: commoditization as process. In Appadurai, Arjun (szerk.): *The social life of things. Commodities in cultural perspective*. Cambridge: Cambridge University Press. 64–94.

KOVÁCS Éva (szerk.)

2007 *Közösségtanulmány. Módszertani jegyzet*. Néprajzi Múzeum – PTE BTK Kommunikáció- és Médiatudományi Tanszék.

LAJOS Veronika

2015 Mozgásban a világ. A több színterű etnográfia (multi-sited ethnography) kérdése. In: Jakab Albert Zsolt – Kinda István (szerk.): *Aranykapu. Tanulmányok Pozsony Ferenc tiszteletére*. Kolozsvár: Kriza János Néprajzi Társaság. 163–172.

LAMA, Gega

1992 *Principles of Tibetan Art: Illustrations and Explanations of Buddhist Iconography and Iconometry According to the Karma Gardri School*. Belgium: Tibetan Institute.

LATOUR, Bruno

2005 *Reassembling the Social. An Introduction to Actor-Network-Theory*. New York: Oxford University Press.

LO BUE, Erberto

1990 Iconographic Sources and Iconometric Literature in Himalayan Art. In Tadeusz Skorupski (szerk.): *Indo-Tibetan Studies. Paper in Honour and Appreciation of Professor David Snellgrove's Contribution to Indo-Tibetan Studies*. Tring: Institute of Buddhist Studies. 171–197.

TSING, Anna Lowenhaupt

2015 *The mushroom at the end of the world. On the possibility of life in capitalist ruins*. Princeton–Oxford: Princeton University Press.

MARCUS, George

1995 Ethnography In/of the World System: The Emergence of Multi-Sited Ethnography. *Annual Review of Anthropology* 24: 95–117.

MCMAHAN, David L. (szerk.)

2012 *Buddhism in the Modern World*. London–New York: Routledge.

MILLER, Daniel (szerk.)

2005 *Materiality*. Durham–London: Duke University Press.

MITCHELL, Scott A.

2012 Buddhism, Media and Popular Culture. In McMahan, David L. (szerk.): *Buddhism in the Modern World*. London–New York: Routledge. 305–323.

MORGAN, David

2016 Materiality. In Stausberg, Michael – Engler, Steven (szerk.): *The Oxford Handbook of the Study of Religion*. Oxford: Oxford University Press. 271–289.

PARGAMENT, Kenneth I. – MAGYAR-RUSSELL, Gina M. – MURRAY-SWANK, Nichole A.

2005 The Sacred and the Search for Significance: Religion as a Unique Process. *Journal of Social Issues* 61(4): 665–687.

ROCHA, Cristina

2012 Buddhism and Globalization. In McMahan, David L. (szerk.): *Buddhism in the Modern World*. London–New York: Routledge. 289–304.

SCHERER, Burkhard

2009 Interpreting the Diamond Way. Contemporary Convert Buddhism in Transition. *Journal of Global Buddhism* 10: 17–48.

2011 Macho Buddhism: Gender and Sexualities in the Diamond Way. *Religion and Gender* 1(1): 85–103.

SINGH, Raj Kumar

- 2021 Commodification and Tibetan Buddhism: An Anthropological study. *Bodhi Path* 21: 69–77.
- SINGH NEPALI, Gopal
1965 *The Newars. An Ethno-Sociological Study of a Himalayan Community*. Bombay: United Asia Publications.
- SHAKYA, Chandra
2019 *Golden Faces of Dipankara Buddha Samyak Mahadana Festival of Nepal*. Kathmandu: Tribhuvan University.
- SONNLEITNER, Julia
2024 Memory and materiality: The becoming of biographic objects after war and forced displacement. *Journal of Material Culture* 29(3): 361–376.
- TESFAY Sába
2015 Ajándékozás és vendéglátás az eritreai tigrinya társadalomban. *Ethnographia* 126(4): 557–579.
- TOFFIN, Gérard
2015 Donations and Gift. Giving among Newar Buddhists. *Religion Compass* 9(11): 423–442.
- TOMÁN Erzsébet
1995 A kegytárgyak élete. Megjegyzések két római katolikus falu példáján. *Ethnographia* 106(2): 673–691.
- TYTHACOTT, Louise – BELLINI, Chiara
2020 Deity and Display: Meanings, Transformations, and Exhibitions of Tibetan Buddhist Objects. *Religions* 11(3), 106. <https://www.mdpi.com/2077-1444/11/3/106> Megtekintés ideje: 2024.11.18.
- WANG, Ning
2012 [1999] A turisztikai élmény autentikusságának újragondolása. In: Bódi Jenő – Pusztai Bertalan (szerk.): *Túl a turistatekinteten. A turizmus kritikai és kultúratudományi perspektívái*. Budapest–Pécs–Szeged: Gondolat Kiadó – PTE Kommunikáció- és Médiatudományi Tanszék – SZTE Kommunikáció- és Médiatudományi Tanszék. 90–117.
- WILHELM Gábor
2016 *Antropológiai tárgyelmelet*. Budapest: Néprajzi Múzeum.
- ZHENG, Yifan
2023 Study of the History of the Development of Buddhist Iconography. *Journal of Education Humanities and Social Sciences* 11: 119–124.
- ZRINYIFALVI Gábor
2007 *Mi a szobor és a plasztika? A plasztikus kép formái*. Budapest: Enigma.

Képmelléklet

1. kép Egy patani szoborkereskedőnél vásárolt szobor becsomagolása. Forrás: saját fotó.

2. kép Egy szobor kicsomagolása Becskére érkezésekor. Forrás: saját fotó.

3. kép A becskei Gyémánt Út központ közös meditációs terének oltára patani szobrokkal. Forrás: saját fotó.

4. kép A szuvenírbuddhák egyik típusa egy patani szupermarketben. Míg a Gyémánt Út tagjainak körében nem találkoztunk ilyen tárgyakkal, hiszen ezek nem fejezik ki az általuk autentikusnak megélt buddhizmust, Nepálban számos kolostort és otthont is díszítenek. Forrás: saját fotó.

5. kép A magyarországi Gyémánt Út sztúpája Békén. A fotó egy kivételes alkalmon, egy, a közösség tagjai közé tartozó pár esküvőjén készült. Forrás: saját fotó.

6. kép A Svajambhúnáth sztúpa épületkomplexumának egyik termében található, a történelmi Buddhát, Sákjamunít ábrázoló szobor. A szobrot vörös és sárga tika díszíti, mely az istenségek előtti tisztelettel a terepünkön hindukhoz társított módja. Forrás: saját fotó.

7. kép A szoborbeszerző és egyéb gyémánt utasok által gyakran látogatott kolostor egyik belső tere. A kolostort Lopön Csecsu Rinpoce alapította, egy olyan tibeti tanító, aki 2003-ban bekövetkezett halála előtt a Gyémánt Út szervezésében rendszeresen látogatott Magyarországra és több európai Gyémánt Út központba is. A kolostorát a mai napig szívesen látogatják gyémánt utasok; fontos helynek tartják. Látogatásaik során körülnéznek és esetleg egy rövid, nagyjából húsz perces meditációt végeznek. Forrás: saját fotó.

8. kép Egy szoborkészítő mester munka közben, mellette pedig kulcsadatközlőnk, a magyarországi szoborbeszerző. Forrás: saját fotó.

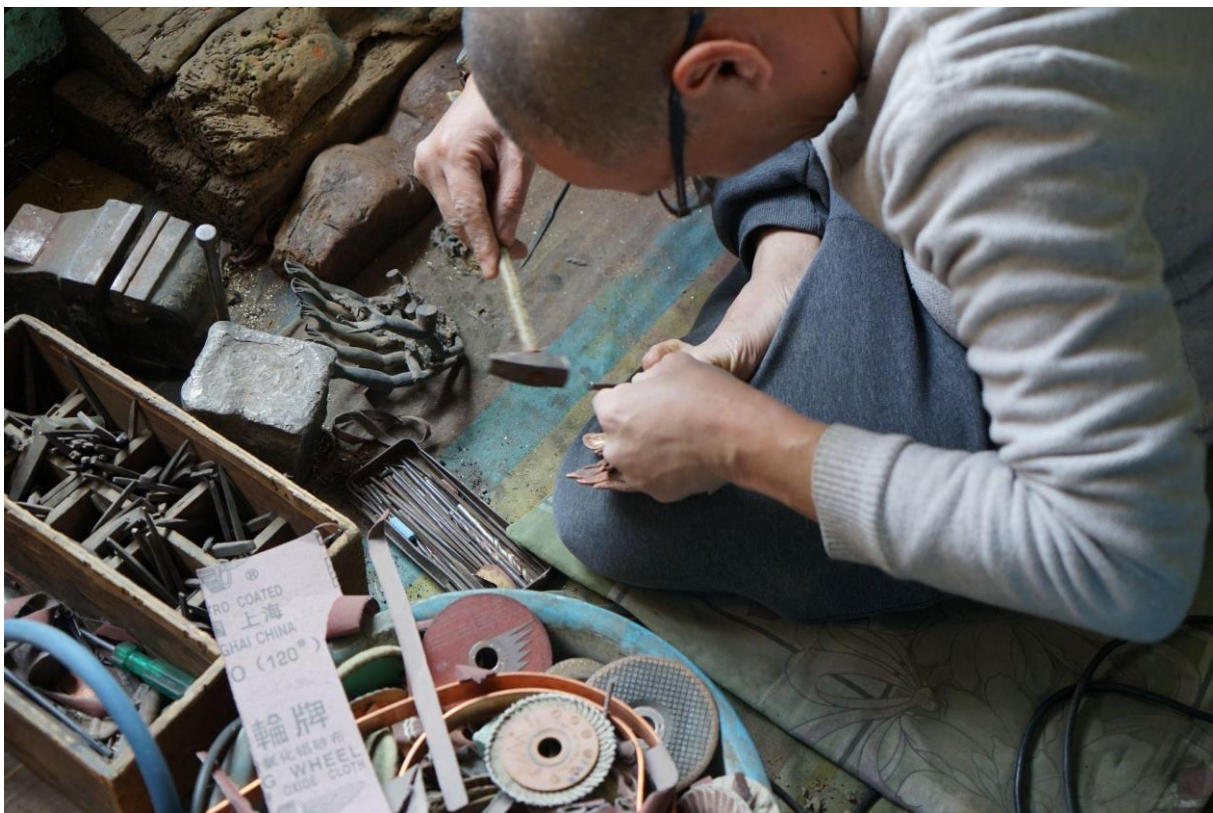
9. kép Egy Buddha forma mesterremekének készítése: a mester a viasz állandó melegítésével formáz. Forrás: saját fotó.

10. kép A szoborbeszerző kézbe veszi az elkészült mesterremeket. A viaszforma elkészítése után az öntési folyamatot a mester már nem egyedül, hanem kisebb csapattal, sokszor családja segítségével végzi. Forrás: saját fotó.

11. kép Egy másik patani mester műhelyében található öntőformák. Forrás: saját fotó.

12. kép A mester az öntvény megmunkálását szintén a földön ülve végzi. Forrás: saját fotó.

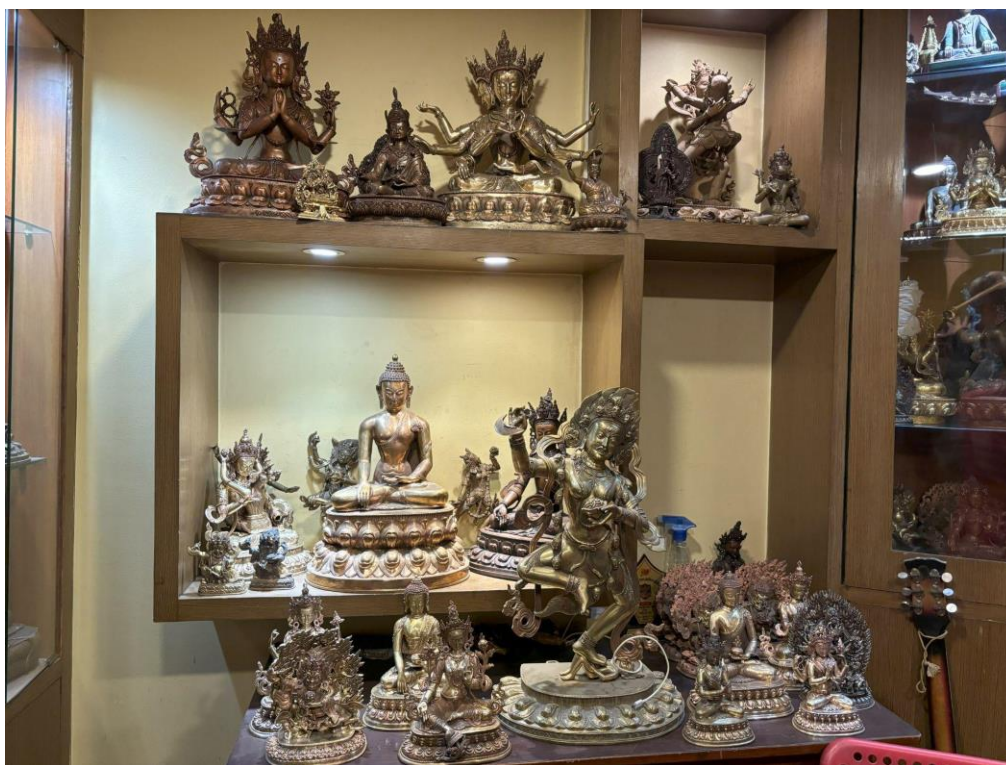
13. kép Az képen látható öntvény felületi kidolgozása elkészült, a következő fázisban a további tisztítási és cizellálási folyamatok következnek. Forrás: saját fotó.

14. kép A kidolgozott felület tisztítását és polírozását általában már nem a mester végzi, hanem egyéb munkásokat bíz meg a feladat elvégzésével. Forrás: saját fotó.

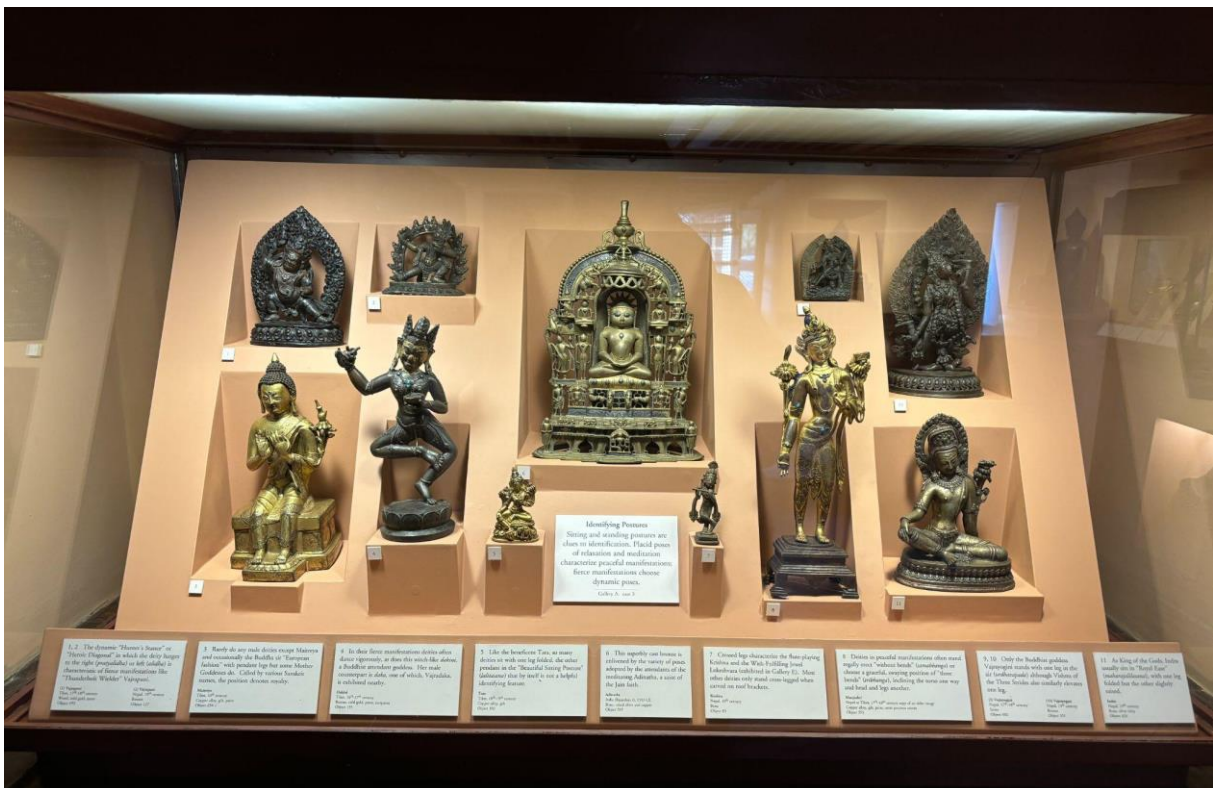
15. kép Az öntvények felületének kidolgozását is sokszor erre specializálódott munkások végzik, nem pedig a mesternek tekintett személy. Forrás: saját fotó.

16. kép Nepáli adatközlőink közül kiemelkedően sokat köszönhetünk a magyar szoborbeszerző legjobb barátjának, az egyik szoborkereskedőnek. Az ő segítségével jutottunk el az egyik szoborkészítő mester műhelyébe, valamint kérdéseinkkel bármikor fordulhattunk hozzá. A fotó az ő boltjának egyik sarkát ábrázolja. Boltjában buddhista és bön szobrok is találhatóak. A szoborkészítés mesterségét bár ő is kitanulta, az így szerzett tudását inkább rendkívül kiterjedt ismerettségi és baráti hálózatával kombinálta és kialakított egy szoborkészítő csoportot. A csoportba a szoborkészítés minden fázisának szakértői közül gyűjtött embereket. A boltjában található szobrok legnagyobb része ennek a többé-kevésbé fix csoportnak a munkája. Forrás: saját fotó.

17. kép Ezt a fotót egy másik szoborkereskedő boltjában készítettük. A boltot egy testvérpár vezeti, egyikük kereskedő, másikuk szoborkészítő mester. Forrás: saját fotó.

18. kép Mi is ellátogattunk a Patan Museumba; a fotó a múzeum egyik vitrinét mutatja be. A múzeum tárgyait angol nyelvű feliratok ismertetik. Forrás: saját fotó.

19. kép Egy példa egy szobor Magyarországra szállításáról. A magyar szoborbeszerző újságpapírba csomagolva hátizsákban szállította haza azokat a szobrokat, amelyeket nem a dharmashopnak, hanem egyéni rendelésekre vásárolt, hogy ne kelljen extra szállítási díjat fizetni értük. A dharmashopnak vásárolt szobrokat futárszolgálattal adta fel. Forrás: saját fotó.

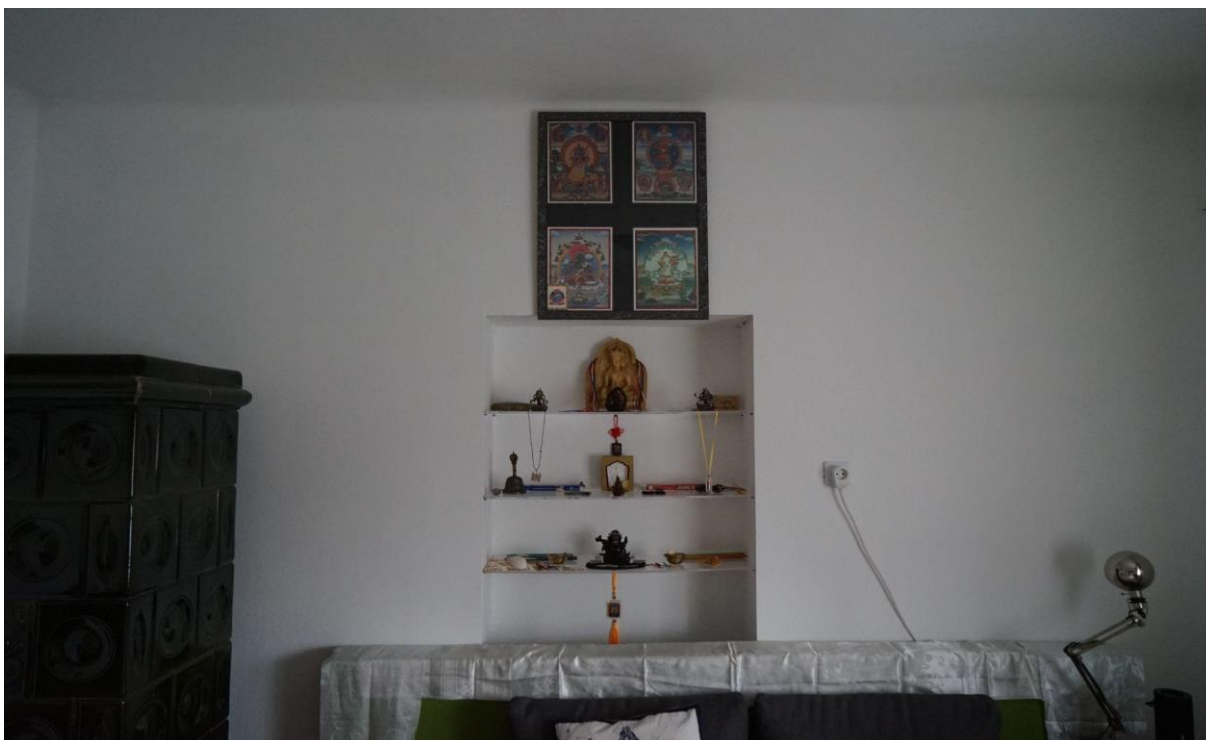
20. kép A képen nem egy kész szobor, hanem egy szobor viaszformája látható. Ezt mi kaptuk ajándékba az egyik szoborkereskedőtől, az együtt töltött idő emlékére és mi szállítottuk haza, szintén újságba és buborékfóliába csomagolva, hátizsákban. Forrás: saját fotó.

21. kép Egy adatközlőnk oltára becskei otthonának nappalijában. Forrás: saját fotó.

22. kép A magyar szoborbeszerző otthonában található főoltár. Otthonában több kijelölt helyet is szobrok díszítenek. Forrás: saját fotó.

23. kép Szintén egy becskei buddhista oltára, hálósobájában, az ágya felett. Mielőtt beköltözött volna, a ház felújításra szorult, mely során szándékosan alakított ki a falba mélyedő polcokat az oltára számára. Forrás: saját fotó.

24. kép 2024 szeptemberében mi is részt vehettünk a vándorkiállítás következő állomásának felépítésében. A kiállításon szereplő szobrok nagy része kifejezetten erre a célra felfel vannak rakva a Gyémánt Út budapesti központjában. Ezen tárgyak mindegyikének egyedi, asztalos által készített hordozódobozai vannak, amelyeknek köszönhetően az adott szobor apróbb részletei sem sérülnek szállítás során. A kiállítások alkalmával egy-két szobrot gyémánt utasoktól is kölcsön szoktak kérni; idén egyik becskei adatközlőnk gyűjteményéből származott az egyik. A szobrokat először a fővárosi központban össze kellett pakolni, ahogy a fotón is látható, majd a Kecskemétre szállítottuk őket és felépítettük a kiállítást. Forrás: saját fotó.

25. kép Kecskeméten a Hírös Agóra Kulturális és Ifjúsági Központban került megrendezésre a kiállítás. A Gyémánt Út kecskeméti közössége évek óta próbál megegyezni a város vezetőségével arról, hogy hadd szervezzék meg a kulturális központban a kiállítást, azonban mindig elutasító választ kaptak, amelyekben a város erős református arculatára hivatkoztak. Egy alkalommal azonban az egyik, kertészként dolgozó helyi gyémánt utas megbízást kapott a polgármestertől a személyes kertjének rendezéséhez. A munka alkalmával összebarátkoztak és a polgármester gond nélkül beleegyezett a kiállítás megszervezésébe. Forrás: saját fotó.

26. kép A szobrok belseje üreges, ezért lehetséges megtölteni őket. Forrás: saját fotó.

27. kép Többek között a becskei Gyémánt Út központ tagjai is besegítettek nyáron egy külföldi Gyémánt Út közösség projektébe. A projekt egy nagyméretű, közös használatú térbe elhelyezni kívánt szobor megtöltése. A szobortöltés fontos elemei a mantratekercsek, amelyek tibetiül nyomtatott mantraszövegek, ezeket pedig szorosan fel kell tekerni kis tekercsekké, majd mehetnek a szobor belsejébe. Ebbe a munkálatba segítettek bele a becskeiek, mi pedig megörökítettük. Forrás: saját fotó.

28. kép Nyári becskei terepmunkán során pont részt tudtunk venni a közösség közös tereinek nagytakarításában, mely során megfigyelhettük a szobrok takarítását is és beszélgethettünk erről. Forrás: saját fotó.

29. kép A Samyak egy nevári buddhista ünnep, amely alkalmával minden patani kolostor felvonultat legalább egy, a képen látható vagy ehhez hasonló szobrot. Összesen száz fölött van a felvonuló szobrok száma. A helyiek úgy hivatkoztak az ünnepre, amikor kérdeztük őket, hogy „festival of the dancing buddhas”, vagyis a táncoló buddhák fesztiválja. Amikor a fesztivál jelentéséről kérdezősködtünk, azt a választ kaptunk, hogy „it’s about giving, everything for everyone”, vagyis az adásról szól, bárhol és mindenkinek. Forrás: saját fotó.

30. kép A Samyak szobrait először egy körmenetben vonultatják fel az adott kolostor tagjai, legtöbbször hangszeres kísérettel. A körmenet első szakaszában az ünnep látogatói csak nézik, és követik a szobrokat, majd amikor a város egy bizonyos pontjára érnek, onnantól pénzfelajánlást tesznek a szobrok előtt. Forrás: saját fotó.